

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. Vladimir Kukman: Upravne sankcije	61
2. Dr. Lev Svetek: Prekočasno delo	87
3. Dr. Frančišek Mihelčič: Pridržek javnega reda v medpokrajinskem zasebnem pravu	100
4. Dr. Rudolf Sajovic: Prepovedi odsvojitve in obremenitve v izvršbi in stečaju	109
5. Književna poročila	116
6. Razne vesti	118
7. Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 447 do 451 (p. 30, str. 461—468).	

V LJUBLJANI 1943-XXI.

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d.
v Ljubljani. — Odgovoren V. Jeršek.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Cesta Viktorja
Emanuela III, št. 16/I.

Izhaja mesečno. — Naročnina 25 L na leto.

Clanarina (naročnina) naj se nakazuje na poštočekovni račun št. 11.870
(Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 25 lir. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo. Poslužijo naj se v to priloženih položnic. Reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravnik l. 1909 do 1922 à 15,20 L, posamezni snopiči à 5,70 L.

Slovenski Pravnik l. 1923, dalje à 30,50 L, posamezni snopiči (dvojne številke) po 5,70 L, št. 11 do 12 l. 1935 po 11,50 L.

Posamezni nepopolni izvodi II. knjige Odločb kasacijskega sodišča v civilnih stvareh (manjkata 2 ali 3 pole) po 15,20 L.

Pol stoletja Društva „Pravnik“. Spominska knjiga. 1939. Cena 23 L.

Mnenja o Predhodnem načrtu državlanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 30,50 L. Posamezne pole po 2 L.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 9,25 L.

Spomenica Kongresa pravnikov 1939 po 17,20 L.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 5,70 L.

Dr. J. Agneletto: Prva knjiga novega italijanskega državlanskega zakonika — po 5,70 L.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 5,70 L.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — po 11,50 L.

Dr. Anton Urbanc: Zavarovalno pravo 1939. (broš.).

Odprema in poštnina se zaračunata posebej.

V posebne, enotne platnice veže posamezne letnike „Slovenskega Pravnika“ knjigoveznica J. Žabjek v Ljubljani, Dalmatinova ulica.

Slovenski Pravnik

Leto LVII.

Ljubljana, maja 1943-XXI.

Štev. 4.—6.

Upravne sankcije.

Dr. Vladimír Kukman.

I. Upravne sankcije v splošnem.

Naše upravno kazensko pravo, kakor znano, ni kodificirano. Kodifikacija vse semkaj spadajoče materije zaradi naglo menjajočih se upravnih predpisov, ki se morajo vsakokratnim političnim, gospodarskim, socialnim in kulturnim razmeram sproti prilagoditi, menda nikoli ne bo v celoti mogoča. Pač pa so v nekaterih pravnih območjih¹ že kodificirane splošne določbe (občni del) upravnega kazenskega prava. Take določbe je vseboval tudi naš sicer v marsikaterem pogledu pomanjkljivi osnutek zakona o prekrških, ki pa ni bil uzakonjen.² Tako je ostalo naše upravno kazensko pravo z redkimi izjemami pretežno formalnopravnega značaja³ brez normiranih splošnih načel, do katerih se dokopljemo le s težavo; pri tem smo navezani na poedine, za posebne upravne namene izdane kazenske predpise, ki pa niso v medsebojni oziroma sistematični povezanosti.

Ta skrajna neurejenost, nedovršenost in nesistematičnost našega upravnega kazenskega prava se očituje m. dr.

Kratice: gz. — gozdni zakon, gr. z. — gradbeni zakon, kp. — kazenski postopnik, kz. — kazenski zakonik, ob. z. — obrtni zakon, zmo. — zakon o mestnih občinah, znu. — zakon o notranji upravi, zo. — zakon o občinah, zup. — zakon o občem upravnem postopku.

¹ Gl. n. pr. avstr. upravnokazenski zakon z dne 21. jul. 1925 in poljsko upravnokazensko uredbo z dne 22. marca 1928.

² Glede osnutka zakona o prekrških gl. Dolenc, Sedanje pravno stanje glede kaznovanja prekrškov, prejšnjih prestopkov, Slov. Pravnik 1930, št. 1—2; isti, Sodni kazenski postopnik, 23, 44; isti, Doslejšnji historiat zakona o prekrških, Slov. Pravnik 1934, 47/48; isti, ibid. 206/7; XLIV. redna glavna skupščina društva „Pravnik“, Slov. Pravnik 1934, 94 do 96; Novi zakonski načrti, Slov. Pravnik 1934, 100; Dolenc-Maklecov, Sistem celokupnega kazenskega prava kraljevine Jugoslavije, 25 do 28, 30, 31 in 132; Stenografske beleške Narodne Skupštine, II. redovan saziv za 1936/37 god., knj. III.; Stenografske beleške Senata, redovan saziv za 1936 i 1937 god., knj. II.; Maklecov, Nekoliko primedaba ka Projektu Zakona o istupima, Pravosudje 1938, št. 1—2.

³ Gl. avstr. naredbe avstr. drž. zak. 61/1855, 198/1857, 34/1858, 31/1860, ter zakon o pravnih sredstvih 101/1896.

tudi pri upravnih sankcijah. Poskus sistematike⁴ upravnih sankcij zadeva zaradi tega na iste ovire kakor poskus, izluščiti iz vse ogromne, nepregledne, čez dve stoletji raztresene materije katero koli splošno načelo našega upravnega kazenskega prava. Upravne sankcije podajamo z namenom, dati samo shematičen pregled oziroma splošno sliko, ki pa se v mnogih primerih zaradi posebnih zakonskih določb zamegli oziroma premakne; ne gre nam pa za podrobna ali celo dokončna dognanja, ker zaradi neurejenosti materije v zakonodaji za sedaj še niso mogoča.

Upravne sankcije delimo: 1. v upravne kazni, 2. v varnostne ukrepe (očuvalne odredbe).^{5 6} Naše⁷

⁴ Prvi poskus pri nas je napravil Penko, Upravnokazenski priročnik, Beograd 1938, 12 do 16. Njegova izvajanja o upravnih sankcijah so objavljena tudi v Službenem Glasniku Ministarstva Unutr. poslova 1938, št. 2.

⁵ Za srbski izraz „mere bezbednosti“ (italijansko „misure di sicurezza“, francosko „les mesures de sûreté“, nemško „Sicherungs-massnahmen“) se je sicer pri nas že udomačila označba „očuvalne odredbe“; bolj značilen in ustrezajoč izraz pa je vsekakor „varnostni ukrep“.

⁶ Vzgojna sredstva proti otrokom in mlajšim mladoletnikom kot tretja vrsta sankcij (Dolenc-Maklecov, Sistem celokupnega kazenskega prava, §§ 23 in 33) so v upravnem kazenskem pravu zaradi relativne nepomembnosti upravnih prekrškov povsem podrejenega pomena. Splošnih predpisov o kazenski odgovornosti otrok in mlajših mladoletnikov glede upravnih prekrškov ni. Zaradi tega je odredil ban dravske banovine z načelnim razpisom z dne 27. aprila 1937, II. št. 13.036/1, ki pa nima veljave pravnega vira, temveč samo internega uradnega navodila, da se prične kazenska odgovornost za upravne prekrške ob smiselni uporabi §§ 14, 26 in 27 kz. z dovršenim 14. letom starosti in da mlajših mladoletnikov (od dovršenega 14. do dovršenega 17. leta starosti) ni obsoditi na denarne ali zaporne kazni, temveč da naj se samo strogo posvarijo. Ta posvaritev seveda ni upravna kazen v tehničnem smislu besede, ker ni ustanovljena z zakonom.

Osnutek zakona o prekrških je imel glede kaznovanja nedoletnikov prav podrobne določbe. Po tem osnutku naj bi otroke in mlajše mladoletnike, ki store upravni prekršek, pa niso mogli pojmovati narave in pomena svojega dejanja ali po tem pojmovanju ravnati, kaznovali starši ali šola. V posebno lahkih primerih pa naj bi tudi to odpadlo (§ 20). Mlajši mladoletniki, ki lahko pojmujejo naravo in pomen svojega dejanja, naj bi se po osnutku kaznovali z ukorom ali odpustili na poskušnjo za 6 mesecev. V posebno lahkih primerih pa naj bi se jim kazen tudi popolnoma spregledala ter naj bi se po potrebi postavili za 1 leto pod zaščitni nadzor (§ 21). —

Glede kaznovanja nedoletnikov v bivši republiki Avstriji gl. § 18 zakona z dne 18. jul. 1928, zv. zak. 234 „über die Behandlung junger Rechtsbrecher (Jugendgerichtsgesetz)“, za italijansko pravo pa R. D. Legge 20. 7. 1934, n. 1401, o sodiščih za mladoletnike.

⁷ Glede italijanskih upravnih sankcij gl. m. dr. Zanobini Guido, Le sanzioni amministrative, Milano 1924, in Tesauro Alfonso, Le sanzioni amministrative punitive, Parte generale, Napoli 1935.

pozitivno upravno kazensko pravo govori sicer v splošnem samo o „kaznih“, o „varnostnih odredbah“ pa doslej samo na enem edinem mestu.⁸ V ostalih primerih razni upravni ukrepi, ki jih štejejo k upravnim varnostnim odredbam, sploh nimajo generične označbe. Ta okoliščina, zlasti pa nedostajanje splošne zakonske ureditve so vzrok, da praksa pojem upravnih sankcij s pojmom upravnih kazni večkrat identificira. In vendar je pri nas sistem upravnih varnostnih ukrepov dokaj razširjen, kar bodo pokazala izvajanja v II. in III. poglavju.

Delitev sankcij v kazni in varnostne ukrepe, ki je po našem kz. spričo določb §§ 35 in 50 kz. jasna in enostavna, v našem upravnem kazenskem pravu ni niti jasna niti lahka. Imamo namreč nekaj upravnih sankcij, ki jih označujejo nekateri upravni zakoni izrečno kot kazni, dočim nas puščajo drugi upravni zakoni o pravni naravi istovrstnih sankcij v negotovosti. To velja zlasti za odvzem predmetov in pravic. Kjer so ti ukrepi označeni kot kazni, je njih pravna narava — vsaj praviloma⁹ — nesporna. Kjer pa take označbe ni in se kazenski značaj zadevne upravne sankcije ne da ugotoviti niti iz besedila zakona niti iz njegove sistematike niti iz stvarnih kriterijev, ki so sicer zaradi nedostajanja zakonske ureditve dokaj neodrejeni ter dobivajo določnejšo obliko šele ob naslonitvi na sodno kazensko pravo,¹⁰ nastanejo glede pravne narave teh sankcij dvomi, ki jih je večkrat težko rešiti. Razlikovanje med upravnimi kaznimi v tehničnem smislu besede in upravnimi varnostnimi ukrepi pa je potrebno ne samo iz teoretičnih razlogov, pač pa — v gotovih primerih — tudi zaradi postopka in pravnih posledic.¹¹

⁸ Gl. op. ⁸³, odst. 2.

⁹ Izjeme gl. pod II, odst. 2 in pod II, št. 4 tega članka (poslednje glede ministrske naredbe o nabiranju prostovoljnih prispevkov).

¹⁰ Po prof. Maklecovu (Očuvalne odredbe v sistemu modernega prava, Slov. Pravnik 1932, 29) so bistvene razlike med (sodnimi) očuvalnimi sredstvi in kaznimi v glavnem naslednje: a) očuvalna sredstva niso ali vobče v nobenem razmerju do storjenega zločina ali pa so v povsem drugačni relaciji do njega kot pa kazni; b) kolikor se določajo očuvalna sredstva v zvezi z zločinom, je zločin samo povod za njih določitev; c) kriterij pa je nevarnost subjekta, manifestirana z zločinom; d) bistvo očuvalne odredbe je zgolj prevencija dotičnih zločinov; e) storjeni zločin ni merodajen za vsebino in obseg očuvalnih sredstev, tu ni govora o kakšni proporcionaliteti med zločinom in očuvalnim sredstvom; f) kot čisto preventivne odredbe očuvalna sredstva prav za prav ne spadajo v področje kazenskega pravosodja, pač pa v področje upravne oblasti (prim. glede tega tudi o. c. 158, op. ²).

¹¹ Zadevna izvajanja presegajo okvir tega članka. Prim. op. ⁷⁰.

Spričo nakazanih težkoč nam postane razumljivo, zakaj prihaja naše sicer skromno strokovno slovstvo pri kvalificiranju nekaterih upravnih sankcij do tako različnih izsledkov. Penko n. pr. smatra — očitno pod vplivom § 50 kz. — (vsak) odvzem predmetov kot očuvalno sredstvo (po naše: varnostni ukrep),¹² odvzem pravic pa (vedno) kot upravno kazen v tehničnem smislu besede.¹³ Žnidaršič pa vidi n. pr. v ukrepih iz § 90 zakona o lovu (izguba ujete divjačine, zasega lovskega orožja in pribora, odvzem lovske karte) enkrat „stransko kazen“,¹⁴ ki jo identificira na drugem mestu z „dodatno kaznijo“,¹⁵ drugič smatra te ukrepe kot „poostritev kazni“,¹⁶ tretjič pa kot „stranske kazni (kot očuvalno sredstvo)“.¹⁷ Ti gotovo nepovoljni pojavi v našem strokovnem slovstvu seveda ne gredo na rovaš piscev, temveč so objektivne narave, ker materija v zakonodaji še ni urejena. Nakazani dvomi bi bili v glavnem odpadli, če bi bilo prišlo do uzakonitve osnutka zakona o prekrških, ki v § 26 taksivno našteva **u p r a v n e k a z n i** (zapor, denarna kazen, ukor), v § 33 pa prav tako taksativno **v a r n o s t n e u k r e p e** (izgon, prepoved izvrševati poklic ali obrt, zaščitni nadzor, odvzem predmetov in prepoved zahajanja v krčmo). Po sedanjem pravnem stanju pa je točna ločitev med obema vrstama upravnih sankcij večkrat težka ter ostane v prenekaterem primeru dvomljivo, ali imamo opraviti z upravno kaznijo v tehničnem smislu besede ali z varnostnim ukrepom.

Karakteristični pojav našega pozitivnega upravnega kazenskega prava, da imajo nekatere sankcije zdaj značaj upravne kazni, zdaj značaj varnostnega ukrepa, bomo upoštevali tudi pri podajanju snovi v tem pogledu, da bomo sankcije z navedenim heterogenim značajem zaradi enostavnosti in preglednosti obravnavali poleg tipičnih upravnih kazni v poglavju o upravnih kaznih (II); v poglavje o varnostnih ukrepih (III) pa bomo uvrstili le one upravne sankcije, ki so tipični varnostni ukrepi, t. j. ki imajo v vseh konkretnih in abstraktno možnih primerih vedno le značaj varnostnega ukrepa.

¹² O. c. 16.

¹³ O. c. 15/16.

¹⁴ Šivic-Žnidaršič, Zakon o lovu, 132.

¹⁵ O. c. 133.

¹⁶ O. c. 133.

¹⁷ O. c. 139. Ta konstrukcija je manj posrečena, ker očuvalno sredstvo ni kazen. Gabrovšek označuje te odredbe v svojem članku „Upravnokazensko lovsko pravo v dravski banovini“ (Samouprava 1941, 21) pravilno kot „očuvalne odredbe stvarnega značaja“.

II. Upravne kazni.

Pojem upravnih kazni je korelat pojma kriminalne kazni: upravna kazen je objektivno zlo, ki ga določa in izvršuje država kot nositeljica kaznovalne pravice kakor tudi po njej pooblaščen javnopravna telesa po svojih organih proti krivcu zaradi storjenega upravnega prekrška.¹⁸

K upravnim kaznim v tehničnem smislu besede ni šteti:¹⁹

1. sodne kazni in sodne varnostne odredbe; 2. upravne varnostne odredbe; 3. vzgojna sredstva in domače strahovanje;²⁰ 4. disciplinske kazni javnih uslužbencev brez ozira na organ, ki jih izreče, semkaj števisi tudi kazni za nerednosti; 5. odredbe, ki imajo za cilj, da omogočijo in zavarujejo sestavo in poslovanje oblastev;²¹ 6. odredbe za vzdrževanje reda in discipline pri poslovanju oblastev ter prisilne denarne kazni;²² 7. povračilo z upravnim prekrškom povzročene škode v zadoščenje zasebnih koristi oškodovanca;²³ 8. vzpostavitev zakonitega stanja ter plačilo oziroma povračilo z vzpostavitvijo nastalih stroškov;²⁴

¹⁸ Gl. Dolenc-Maklecov, o. c. 124.

¹⁹ Prim. Dolenc-Maklecov, o. c. 124/25.

²⁰ Gl. op. 6.

²¹ §§ 67 in 70 zmo. (prim. Majcen, Komentar Zakona o gradskim opštinama, 112/13, 116/17); §§ 57 in 60 zo. (prim. Majcen, Komentar Zakona o opštinama, 2. izd., 108, 110/11).

²² §§ 65 do 68 zup. (prim. Štefanović, Komentar Zakona o opštem upravnem postopku, 197); čl. 78/4 znu.; § 77 zmo. (Majcen, Komentar Zak. o gradsk. opšt. 122/23); §§ 66 in 84, zadnji odst., zo. (Majcen, Komentar Zak. o opšt., 116 in 168/69); § 162 zup. — Prisilne denarne kazni niso upravne kazni, temveč izvršilna sredstva; one ne predpostavljajo krivde v smislu kazenskega prava. Njih višina se odmerja po pomembnosti dejanja, ki naj se s kaznijo izsili in po stopnji zavezančevega odpora. Zanje tudi ne velja načelo „ne bis in idem“, ker se lahko večkrat nalože; nadalje tudi ne legalitetno, pač pa oportunitetno načelo, kajti oblastva smejo, niso pa dolžna nalogati te kazni ter že naložene kazni tudi izvršiti (gl. Arbesser-Loebell, Das Verwaltungsstrafgesetz, 34, 36/37; Herrnritt, Das Verwaltungsverfahren, 168; isti, Grundlehren des Verwaltungsrechts, 369; W. Jellinek, Verwaltungsrecht 1931, 336/7, 345; Majcen, Komentar Zakona o opštinama, 169; Plut, O kazenski oblasti občine, Samouprava 1939, 92).

²³ N. pr. §§ 151 do 161 in 170 gz.; § 92 zak. o lovu; § 16 kranj. dež. zak. o zaščiti poljščine; čl. 36a minist. uredbe o zaščiti javnih cest in varnosti prometa na njih; § 11 zak. o zavarovanju delavcev.

²⁴ N. pr. §§ 93 in 94 gr. z.; § 71 zak. o izkoriščanju vodnih sil; § 9 zak. o zatiranju bolezni in škodljivcev kulturnih rastlin; §§ 14 in 64 gz.

9. sredstva socialne zaščite zoper pravne osebe.²⁵ Vsi ti ukrepi niso upravne kazni v tehničnem smislu besede, tudi če in kolikor jih označuje zakon kot „kazni“ in jih odredjajo upravna oblastva.

Glavna načela kriminalne politike veljajo tudi za upravne kazni: načelo zakonitosti, enakosti vseh pred zakonom, individualizacije in osebne značaja kazni, ekonomije in deljivosti kazni ter njene humanosti.²⁶ Ta načela so delno prevzeta iz splošnih predpisov (ustave), delno iz sodnega kazenskega prava ter se uporabljajo kljub delnemu nedostajanju ustreznih pozitivnih norm tudi pri upravnih kaznih.²⁷

Namen kazni — tudi upravnih — je občna in specialna prevencija. Kazensko pravne teorije, ki so za kriminalno kazensko pravo tolike važnosti, so za upravno kazensko pravo nepomembne. Na razvoj upravnega kazenskega prava namreč ne vpliva kriminalna politika, pač pa vsakokratna smer, ki obvlada javno upravo. Upravna kazen noče storilca uničiti ali ga napraviti neškodljivega, temveč mu hoče le predočiti dolžnost, da ne sme motilno posegati v urejeni tek uprave. Upravno kazensko pravo hoče predvsem zavarovati pogoje za urejeno upravo; kriminalnopolitični nameni kakor n. pr. popoljšanje storilca so tu le stranskega pomena.²⁸

Vrste upravnih kazni. Upravne kazni se dele z ozirom na pravne dobrine, ki jih zadenejo: 1. v kazni na prostosti (zapor); 2. v kazni na imovini (denarna kazen, odvzem oziroma zaplemba predmetov); 3. v kazni, ki zadenejo razne pravice (odvzem pravice izvrševati obrt ali poklic, držati vajence itd.); 4. v kazni na časti (ukor).

Vrstni red upravnih kazni glede na njih težo ali strogost se dá spričo neenotnosti upravnih kazenskih predpisov le težko določiti. Obrtni zakon, ki ima še najbolj izdelani sistem upravnih kazni, postavlja v § 395 naslednji vrstni red: 1. denarne kazni, 2. zapor, 3. odvzem (zaplemba) stvari ali varščine, 4. odvzem pravice, imeti vajence za določen čas ali za vedno, 5. odvzem pravice,

²⁵ N. pr. razpust društev in političnih strank (Dolenc-Maklecov, o. c. 56).

²⁶ Dolenc-Maklecov, o. c. 125/26. Od teh načel pa je v upravnem kazenskem pravu nekaj odstopkov. Tako n. pr. ni načela osebne značaja kazni pri upravnih korporacijskih deliktitih.

²⁷ Gl. načelni razpis bana dravske banovine z dne 27. apr. 1937, II. št. 15.036/1, o subsidiarni uporabi občnega dela kz. ter kp.

²⁸ Herrnritt, Das Verwaltungsverfahren, 156.

izvrševati obrt do enega leta ali za vedno. Kazni pod št. 4 in 5 so sicer tipične obrtne kazni;²⁹ v splošnem pa nam služi vrstni red kazni iz § 395 ob. z. kot merilo za težo upravnih kazni sploh. Najlažja upravna kazen pa je vse-kakor ukor.

Glavne in stranske kazni. Naš kz. deli kazni m. dr. v glavne in stranske kazni (§ 35 kz.)³⁰ Glavne kazni se izrekajo samostojno, stranske kazni pa se morejo na-lagati samo poleg glavnih kazni. Brez glavne kazni tudi ni stranske kazni. S tem je naglašen akcesorični značaj stranskih kazni.³¹ Glavne in stranske kazni so v kz. taksa-tivno našteje; s tem je izvedena stroga ločitev med obema vrstama kazni.

V našem upravnem kazenskem pravu pa imamo isto vrstne kazni, ki imajo zdaj funkcijo glavne, zdaj funkcijo stranske kazni. V tej kazenski veji je za ugotovitev, ali je kaka določena kazen glavna ali stranska, odločilen dotični posebni upravni predpis, ne pa morda enkrat za vselej postavljena shema glavnih oziroma stranskih kazni. Posebno značilen v tem pogledu je obrtni zakon. Po tem zakonu se pojavljajo denarne kazni redno kot glavne, ponekod (n. pr. v primerih iz § 395/2) pa tudi kot stranske kazni. Zapor je po ob. z. redno stranska kazen (§§ 395/2, 399/3), v nekaterih primerih pa glavna kazen (§ 401 — kumulativno z denarno kaznijo — in § 405/1). Kazen zaplembe blaga je po navedenem zakonu samo stranska kazen (§ 399/2), kazen odvzema pravice, držati vajence ter odvzema pravice, izvrševati obrt, pa je v določenih primerih glavna, v drugih pa stranska kazen.³² Iz teh in raznih drugih primerov izhajajo, da v upravnem kazenskem pravu delitev kazni na glavne in stranske kazni ni izvedljiva v onem smislu, kakor v kriminalnem kazenskem pravu, kjer imajo določene kazni vedno samo funkcijo glavne, druge kazni pa samo funkcijo stranske kazni. Seveda pa imamo

²⁹ Kazen odvzema pravice, izvrševati obrt, ima analogon v kazni odvzema pravice, izvrševati druge (neobrtne) poklice (prim. izvajanja pod II, št. 4).

³⁰ Na dodatno kazen kot specialno kazen iz § 45 kz. se tu ne oziramo.

³¹ Dolenc-Maklecov, o. c. 126/27; Dolenc, Tolmač h kazenskemu zakoniku, 106.

³² Niketić, Komentar Zakona o radnjama, 2. knjiga, 1244 nasl., s čigar izvajanja pa se v nekaterih podrobnostih ne strinjamo.

tudi v upravnem kazenskem pravu nekaj primerov, kjer so te funkcije strogo ločene.³³

V naslednjem hočemo kratko obravnavati poedine vrste upravnih kazni, in sicer brez ozira na to, ali so te kazni v konkretnem primeru glavne ali stranske kazni.

1. Zapor je edina upravna kazen na prostosti.^{34 35} Upravni predpisi zagrožajo zapor ali kot samostojno³⁶ kazen ali v zvezi z denarno kaznijo, in sicer v poslednjem primeru ali kumulativno ali alternativno ali pa subsidiarno v primeru neizterljivosti denarne kazni oziroma neplačila v odrejenem roku. Je pa nekaj upravnih zakonov, ki vobče ne poznajo zaporne kazni. V teh primerih se zaporna kazen ne more izreči.

Najmanjša zaporna kazen znaša 6 ur,³⁷ gornja meja pa je v poedinah zakonih različno določena.

Zapor se prestaja v posebnih zato določenih prostorih kazenskega oblastva. Občeupravna oblastva pri nas redoma nimajo lastnih zaporov,³⁸ zato se prestajajo upravne zaporne kazni v sodnih zaporih. Zaporniki so ločeni od sodnih zapornikov in po spolu ter smejo imeti svojo lastno hrano in obleko. Navadno se uporabljajo za notranja dela; po nekaterih posebnih upravnih predpisih pa se smejo uporabljati tudi za zunanja dela.³⁹

Glede nadomestnega zapora gl. izvajanja pod št. 2.

2. Denarna kazen (globa) je tipična kazen za upravne prekrške ter se prvenstveno nalaga pred ostalimi upravnimi kaznimi. Kakor smo že dejali, hoče upravna kazen storilca predvsem opozoriti, da ne sme motilno po-

³³ N. pr. že omenjena zaplemba blaga po § 399/2 ob. z. je samo stranska kazen.

³⁴ Avstr. upravnokazenski zakon (§§ 11 in 15) pozna tudi kazen hišnega zapora (Hausarrest). Kdor je obsojen na hišni zapor, mora obljubiti, da ne bo zapustil svojega stanovanja. Če obljube ne drži, mora prestati kazen zapora za celo dobo hišnega zapora.

³⁵ Konfinacija ozir. internacija nista upravni kazni, pač pa varnostna ukrepa.

³⁶ Ti primeri niso pogosti. Gl. n. pr. §§ 160 in 165 gz.

³⁷ Min. naredba z dne 30. sept. 1857, avstr. drž. zak. št. 198. — Gl. tudi op. ⁴³.

³⁸ V b. dravski banovini so imeli svoje policijske zapore samo uprava policije v Ljubljani in predstojništvi mestne policije v Mariboru in Celju. V Ljubljanski pokrajini ima lastne policijske zapore kr. kvestura v Ljubljani. — Po § 13 v zvezi s § 140 zo, mora imeti vsaka občina najkasneje do leta 1948 svoj občinski dom, ki mora imeti m. dr. tudi zaporne prostore, in sicer ločeno za moške in za ženske.

³⁹ Po § 169 gz. n. pr. se uporabljajo za gozdna dela ali za dela, ki so z njimi v zvezi.

segati v redni tek uprave. Prav zato zadostujejo redoma denarne kazni. Nekateri upravni zakoni predpisujejo celo obvezno, da je treba pri upravnih prekrških praviloma izreči denarne kazni (n. pr. § 405 ob. z. in § 45 pravilnika za izvrševanje zakona o posesti in nošenju orožja); le ob večji odgovornosti ali če so bile denarne kazni že večkrat izrečene, naj se storilec po navedenih in po raznih drugih zakonskih določbah kaznuje tudi z zaporom.

Denarne kazni se nalože v okviru, določenem v posamičnih upravnih zakonih. Spodnja, številčno določena meja, je pogosto L 380 (prej 10 din),⁴⁰ včasih pa je še nižja.⁴¹ Najnižja, z zakonom številčno določena denarna kazen našega pozitivnega upravnega kazenskega prava utegne biti iz § 14 kranjskega dež. zak. o zaščiti poljščine iz leta 1875, dež. zak. št. 8. Po tem paragrafu je treba plačati občinskemu ubožnemu skladu globo 5 krajcarjev, valorizirano⁴² 50 par, sedaj 19 centesimov za nedovoljeno pašo enega kosa perutnine (razen gosi) na tujem zemljišču. Pri posebnih ozira vrednih okoliščinah se sme ta kazen še za polovico znižati.⁴³

⁴⁰ N. pr. po členu 69 znu., čl. 32 zak. o posesti in nošenju orožja, § 20 zak. o zatiranju bolezni in škodljivcev kulturnih rastlin.

⁴¹ 5 din — sedaj L 190 — po § 193 zak. o zavarovanju delavcev in po čl. 2 zak. o pravici za izvrševanje babiške prakse; 2 liri po čl. 5 predpisov o potniškem prometu na (ljubljskem) mestnem tramvaju, Sl. L. 401/95-1942.

⁴² Denarne kazni po avstr. predpisih, izdanih pred 1. jan. 1916, se valorizirajo po čl. II. naredbe deželne vlade za Slovenijo z dne 16. dec. 1919, Ur. L. 809/182, tako, da se najvišji dopustni znesek denarne kazni zviša na dvajsetkratni znesek. Ta naredba je bila uvrščena v seznam začasnih zakonov, uredb, ukazov itd., ki so dobili na podstavi čl. 130 Vidovdanske ustave moč zakona (Ur. L. 317/103, št. 49, iz l. 1922).

⁴³ V našem slovstvu se doslej še ni pojavilo mnenje, da velja § 3 zakona, s katerim se začasno podaljšuje veljavnost zakonskih predpisov o kaznovanju prekrškov z dne 31. dec. 1929, Ur. L. 99/22-1930, tudi za upravne prekrške. Ta paragraf bi se sicer dal spričo svojega nejasnega besedila uporabljati tudi na upravne prekrške. Po § 3 tega zakona znaša najnižja kazen pri prekrških prej 10 din, sedaj L 380, najvišja pa prej 1500 din, sedaj L 570. Za naziranje, da velja 2. odst. tega paragrafa glede denarnih in zapornih kazni tudi za upravne prekrške, govori okoliščina, da je določil osnutek zak. o prekrških v § 27/1 in v § 29/1 za upravne prekrške isti kazenski okvir kakor prej navedeni § 3, namreč denarno kazen od L 380 do 570 (prej 10 do 1500 din) ozir. zapor od 1 dneva do 1 meseca. Zakon z dne 31. decembra 1929 naj bi pomenil prehodno stanje s prejšnjih zakonskih predpisov o sodnih in upravnih prekrških na stanje, ki naj bi ga po svojem uveljavljanju ustvaril zakon o prekrških. Razen tega je treba upoštevati, da je prevzel osnutek zakona o prekrških kot (upravne) prekrške tudi „manjše“ delikte zoper imovino (!) v vrednosti do L 38 (prej 100 din), spričo katerih je razumljivo, da ni mogla biti pred-

Najvišja denarna kazen znaša L 38.000 (prej 100.000 din).⁴⁴

V splošnem določajo (v normalnih razmerah) policijski predpisi, izdani za zaščito javnega reda in miru, znatno nižje denarne kazni kakor kazenski predpisi ostalih upravnih vej.⁴⁵ Tako znašajo n. pr. denarne kazni po čl. 69 znu. L 3'80 do 570 (prej 10 do 1500 din),⁴⁶ po ob. z. pa do L 38.000 (prej 100.000 din).

V nekaterih primerih denarne kazni niso številčno določene, temveč se ravna po vrednosti predmeta kaznivega dejanja.⁴⁷ —

Kolikor ni posebnih določb, se stekajo denarne kazni v ubožni sklad občine, v kateri se je upravni prekršek storil.⁴⁸ Dejansko pa je, zlasti v novejšem času, malo upravnih predpisov, ki ne bi imeli glede namembe denarnih kazni posebnih določb. Razne denarne kazni se stekajo v državno⁴⁹ oziroma v občinsko⁵⁰ blagajno, številne take kazni pa se

videna manjša denarna kazen kot L 3'80 (prej 10 din) oziroma krajši zapor kot 1 dan, dočim znaša po min. naredbi z dne 30. sept. 1857, avstr. drž. zak. št. 198, najmanjša zaporna kazen 6 ur (prim. Dolenc, Sedanje pravno stanje glede kaznovanja prekrškov, prejšnjih prestopkov, Slov. Pravnik 1950, št. 1—2).

⁴⁴ § 401 ob. z. in § 19 uredbe o kartelih iz l. 1934. — Dokaj višje so finančne denarne kazni, zlasti za devizne in carinske prekrške (prim. § 98, št. 6 fin. zak. 1937/38 in § 109, čl. 1 uredbe o drž. proračunu za april-dec. 1941).

⁴⁵ Herrnritt, Grundlehren des Verwaltungsrechts, 375, op. 36.

⁴⁶ Ta člen je bil spremenjen s čl. 6 Ducejevega razglasa z dne 17. maja 1941, Sl. L. 351/47, v zvezi s čl. 1 kralj. ukaza z dne 7. jun. 1941, Sl. L. 353/47, po katerem sme Visoki komisar Ljubljanske pokrajine izdajati naredbe v gradbenih, policijskih, zdravstvenih, oskrbovalnih ali krajevno-finančnih zadevah iz nujnih občekoristnih ozirov ter kršitve teh naredb kaznovati z zaporom do 6 mesecev ali z denarno kaznijo do 5000 lir.

⁴⁷ N. pr.: Po § 237 občnega rudarskega zakona znaša denarna kazen toliko, kolikor so vredne brez pristojnega dovoljenja uporabljene ali odsvojene rude; po § 147 gz. se kaznuje storilec z denarno kaznijo v višini vrednosti več posekanih dreves, kot mu je bilo za ono leto dovoljeno; po § 6 naredbe deželne vlade za Slovenijo o varstvu umetnin se izrekajo denarne kazni do dvakratne vrednosti brez pristojnega dovoljenja odsvojenega ali prisvojenega predmeta ali zanj doseženega izkupička.

⁴⁸ Dekret dvorske pisarne z dne 6. marca 1840, Zbirka just. zakonov št. 413, str. 474 (Mayrhofer-Pace, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst I, 407). Ta določba tudi z naredbo o ustanovitvi Pokrajinskega podpornega zavoda, Sl. L. 561/102-1942, ni bila spremenjena (gl. čl. 6 naredbe).

⁴⁹ N. pr. po čl. 69 znu., čl. 44 zak. o merah, njih rabi v javnem prometu in nadzorstvu nad njimi, čl. 38 zak. o kontroli čistine izdelkov iz zlata, srebra in platine.

⁵⁰ N. pr. po § 82 zo. in § 129 zmo.

odvajajo v najrazličnejše sklade, ustanovljene za posebne upravne namene.⁵¹ —

Denarna kazen je zagrožena z zakonom ali samostojno ali pa v zvezi z zaporom. V poslednjem primeru se nalaga po konkretni zakonski določbi ali alternativno ali kumulativno. Pogosto je v zakonu navedena tudi nadomestna zaporna kazen za slučaj neizterljivosti denarne kazni ali neplačila v odrejenem roku.

Nekaj upravnih zakonov pa predvideva s a m o denarno kazen brez alternativne, kumulativne ali nadomestne zaporne kazni.⁵² V teh primerih se sme izreči samo denarna kazen in se sme samo ta kazen izvršiti. Če obsojenec denarne kazni ne plača oziroma če je neizterljiva, se ne sme spremeniti v nadomestni zapor.⁵³ Isto načelo velja tudi za italijansko upravno kazensko pravo, ki ne pozna ob neizterljivosti denarne kazni njene spremembe v zapor.⁵⁴

Kadar je denarna kazen zagrožena alternativno z zaporom, odloča upravni organ po svobodnem preudarku, katera kazen naj se izreče; vendar velja, kakor že naglašeno, načelo, da je treba v prvi vrsti nalagati denarne kazni, zapor pa le v hujših primerih. Ob naložitvi denarne kazni mora oblastvo hkrati tudi določiti višino nadomestne zaporne kazni. Prav tako mora oblastvo tudi v primeru kumulacije denarne in zaporne kazni odrediti dobo nadomestnega zavora za slučaj, da obsojenec denarne kazni ne plača oziroma da se ta kazen ne more izterjati. Po praksi bivšega upravnega sodišča v Celju se nadomestna kazen — čeprav se v prvotni razsodbi ni izrekla — lahko še naknadno naloži, če se izkaže denarna kazen kot neizterljiva.

Naše upravno kazensko pravo ima glede nadomestnih zapornih kazni dva sistema: a) da se izvrši ta kazen ob

⁵¹ Število teh skladov je bilo že pod bivšo Avstrijo precejšnje, pozneje pa je še zelo naraslo; saj že ni skoro upravne veje, ki ne bi imela svoj lastni sklad. Ta preobilica skladov za upravo gotovo ni koristna, ker trpi m. dr. preglednost in ni možnosti medsebojnega izravnavanja. Več skladov komaj životari, nekateri pa so očitno zapadli pozabljenju (prim. značilno določbo § 14, št. 14 fin. zak. 1939/40). — Glede raznih poskusov za preureditev te materije v b. republiki Avstriji gl. Arbesser-Loebell, o. c. 59.

⁵² To velja n. pr. za kazenske določbe zak. o zavarovanju delavcev, za večino gozdnih prekrškov, za § 20 zak. o zatiranju boleznih in škodljivcev kulturnih rastlin, za § 6/2 v zvezi s § 7 zak. o kontroli kmetijskih pridelkov, namenjenih za izvoz (tu je nadomestna zaporna kazen celo izrečno prepovedana) itd.

⁵³ Odločba b. avstr. notr. min. z dne 10. jan. 1880, št. 585 (Mayrhofer-Pace, o. c. I. 407, op. 5).

⁵⁴ Zanobini, Corso di diritto amministrativo I, 400.

neplačilu denarne kazni v določenem roku; tu se izvrši zaporna kazen takoj po brezuspešnem poteku roka; b) da se izvrši ob neizterljivosti denarne kazni. Tu je potrebna pred izvršitvijo zaporne kazni upravna izvršba na znesek primarno naložene denarne kazni. Prvi sistem je modernejši: domneva se, da plača vsak rajši denarno kazen kot da bi vzel nase neprijetnosti zaporne kazni in to kljub temu, da zapor, naložen od upravnih oblastev, ne difamira. Smatra se tedaj, da samo oni upravne denarne kazni ne plača, ki je res ne zmore. Tedaj pa bi ostala pogosto tudi izvršba na ustrezni znesek neuspešna. Ta sistem je uzakonjen n. pr. v čl. 69 znu. (v besedilu § 12 novele z dne 9. okt. 1929), v § 82 zo. in § 90 zmo., v § 70 zakona o izkoriščanju vodnih sil, v § 55 zakona o pošti, telegrafu in telefonu in v raznih drugih novejših zakonih, drugi sistem pa v čl. 78 znu.,⁵⁵ v raznih novejših in skoro v vseh starejših kazenskih predpisih.

Za pretvoritev denarne kazni v nadomestno zaporno kazen ni splošnega predpisa, temveč velja merilo, ki ga določajo poedini posebni upravni predpisi. To merilo je v različnih zakonih različno. N. pr.: Po čl. III. naredbe deželne vlade za Slovenijo z dne 16. dec. 1919, Ur. L. 809/182, se računa za vsakih 20 kron globe 1 dan zavora; če znaša globa manj kot 20 kron, se namesto nje prisodi primerna zaporna kazen do največ 24 ur. Po § 405/2 ob. z. se računa L 19 (prej 50 din) za 1 dan zavora; isto predvidevajo m. dr. tudi čl. 29 uredbe o minimalnih mezdah, § 55 zakona o pospeševanju živinoreje in čl. 29 osnutka zakona o prekrških; merilo L 22'80 (prej 60 din) za 1 dan zavora velja po § 55 zakona o pošti, telegrafu in telefonu; merilo L 38 (prej 100 din) za 1 dan zavora po čl. 3 §-a 109 uredbe o drž. proračunu za april-december 1941; merilo 50 lir za 1 dan zavora po čl. 3 določb glede prekrškov oskrbovalnih predpisov iz leta 1942 itd. Kadar pa v zakonu merilo ni določeno, velja praviloma oni ključ, ki ga dobimo, če delimo najvišji dopustni znesek denarne kazni z najdaljšo dobo zagroženega zavora. Tako postopa praksa, ki pa ni ustaljena in ki se pri tem ne more sklicevati na nobeno splošno veljavno

⁵⁵ Prvotno besedilo znu. je imelo v čl. 69 in 78 sistem nadomestnega zavora v slučaju neizterljivosti primarno naložene denarne kazni. Novela z dne 9. okt. 1929 je besedilo čl. 69 spremenila ter uvedla v tem členu sistem nadomestnega zavora v slučaju neplačila denarne kazni v odrejenem roku, besedilo čl. 78 pa je — očitno pomotoma — ostalo nespremenjeno. Ta neenotnost v znu. torej nima morda kakšnega globljega stvarnega razloga, temveč jo je pripisati omenjenemu pogršku.

normo.⁵⁶ Najdaljša doba nadomestnega zapora pa se pogosto ne določa po ustreznem ključu, temveč je v zakonu posebej določena.

Namesto nadomestnega zapora predvidevajo nekateri zakoni možnost odsluženja neizterljive denarne kazni z delom. Tako se spremene po § 43/2 kranjskega dež. zak. o zaščiti poljščine denarne kazni v primeru neizterljivosti v zaporno kazen ali v delovne dneve v splošno koristne namene, in sicer velja tu en delovni dan za eno običajno dnevno mezdo. Tudi neizterljive denarne kazni iz čl. 37 uredbe o zaščiti javnih cest in varnosti prometa na njih sme upravno oblastvo v smislu § 62, št. 6 fin. zak. za leto 1936/37 zamenjati z osebnim delom. —

Že gori smo omenili, da se denarne kazni ne smejo zamenjati z denarnimi dajatvami, ki imajo značaj odškodnine, čeprav včasih s kazensko primesjo.⁵⁷

3. O d v z e m (z a p l e m b a) p r e d m e t o v je upravna kazen, ki jo našteva naš obrtni zakon (§ 395, odst. 1, št. 3) na tretjem mestu.⁵⁸ Odvzemajo oziroma zaplenijo se predmeti, ki so z upravnim prekrškom nastali (*producta sceleris*) ali ki so bili uporabljeni ali namenjeni za izvršitev takega kaznivega dejanja (*instrumenta sceleris*).⁵⁹

Po Herrnrittu je o d v z e m predmetov odtegnitev lastninske pravice v korist države oziroma določenih javnih namenov; z a p l e m b a (zasega) pa je prevzem predmetov v javno shrambo praviloma zaradi zavarovanja odvzema.⁶⁰ Po istem avtorju je odvzem predmetov (sc. za področje avstr. upravnokazenskega zakona iz leta 1925) prava upravna kazen, zaplemba pa ne.⁶¹

Herrnritt pristavlja, da ustreza namenu kazni, da se z odvzemom zmanjša imovina okrivljenca samega. V tem smislu določa § 17 avstrijskega upravnokazenskega zakona,

⁵⁶ Prim. Stjepan Stubičan, Zamjena novčanih kazni izrečenih po Zakonu o Unutrašnjoj upravi za vremensku kaznu zatvora, Službeni Glasnik Min. Unutr. poslova 1938, 159.

⁵⁷ Herrnritt, Das Verwaltungsverfahren, 185. O kazenski primesi govorimo zlasti tedaj, kadar je predpisana odškodnina dokaj višja od prave škode (prim. odškodnine iz §§ 151, 153 in 154 gz.).

⁵⁸ § 395, odst. 1, št. 3 ob. z. navaja kot kazen tudi odvzem (zaplemba) varščine. O problematičnosti te kazni gl. Niketić, o. c. 4245.

⁵⁹ Gl. § 59 kz. — Kjer odvzeti (zaplenjeni) predmet ni *productum* ali *instrumentum sceleris*, akt odvzema (zasege) ni upravna sankcija, temveč administrativni ukrep brez sankcijskega značaja; n. pr. uničenje živine, obolele na goveji kugi (§ 81 zak. o odvrčanju in zatiranju živalskih kužnih bolezni).

⁶⁰ V gotovih primerih se zaplenjeni predmet vrne (prim. § 174 gz.).

⁶¹ Das Verwaltungsverfahren, 185.

da se smejo odvzeti samo predmeti, ki so last storilca (nasnovatelja, pomočnika)⁶² ali ki so bili prepuščeni tem osebam od upravičenca. To splošno pravilo pa velja po istem paragrafu le, kolikor ni nasprotnih določb posebnih upravnih predpisov. Na omenjenem pravnem območju so torej ostali v veljavi vsi posebni predpisi, ki odredjajo tudi odvzem tujih predmetov.⁶³

V našem upravnem kazenskem pravu prihajajo pri določevanju pravnega značaja odvzema oziroma zasege predmetov drugi vidiki v poštev. Za področje našega upravnega kazenskega prava ni pravilna trditev, da je vsak odvzem predmetov ali blaga upravna kazen oziroma da je vsak odvzem ali vsaka zaplemba varnostni ukrep. Po nekaterih pozitivnih pravnih normah je odvzem res prava upravna kazen, n. pr. po § 395, odst. 1, št. 3 ob. z. in po § 23 zakona o opojnih drogah. Po prvonavedeni zakonski določbi je celo tudi zaplemba blaga upravna kazen. Po raznih drugih zakonih pa odvzem predmetov ni kazen v tehničnem pomenu besede. To velja n. pr. za izgubo ujete divjačine, zasego lovskega orožja in pribora, s katerim je bilo dejanje izvršeno in za odvzem lovske karte po § 95 zak. o lovu; po besedilu tega paragrafa ti ukrepi niso upravna kazen; zaradi tega jih prištevamo po naši sistematiki k varnostnim ukrepom. Prav tako kaže besedilo čl. 40 zakona o posesti in nošenju orožja v zvezi s § 45 pravilnika k temu zakonu in besedilo § 28 zakona o vinu na to, da je odvzem orožja oziroma vina varnostni ukrep. Pri raznih zakonih pa lahko iz sistematike zakona sklepamo, ali je določen upravni poseg upravna kazen ali ne. N. pr.: Če podre občina gradbo, sezidano brez gradbenega dovoljenja in neustrezajočo gradbenim predpisom (§ 95 gr. z.), ni to upravna kazen, pač pa varnostni ukrep zaradi nevarnega svojstva predmeta.⁶⁴ Pri celji vrsti zakonov pa ne moremo določiti vrste upravne sankcije niti iz besedila niti iz sistematike zakona ter si moramo pomagati s stvarnimi kriteriji. Eden teh kriterijev je, če se odvzame predmet brez ozira na to, čigav je. Kjer se od-

⁶² Po avstr. upravnokazenskem zakonu (§ 7) se kaznuje udeležba pri upravnih prekrških prav tako kakor samo storilstvo. Pri nas je spričo nedostajanja take splošne določbe po načelu „nulla poena sine lege“ udeležba kazniva samo v onih primerih, kjer to kak posebni upravni predpis izrečno odreja.

⁶³ Herrnritt, *ibid.*

⁶⁴ § 95 gr. z. je v poglavju o gradbenem nadzorstvu, ne pa v kazenskih odredbah. — Od oblastvenega podiranja je treba ločiti upravno kazen zaradi gradnje brez dovoljenja (§ 100 gr. z.).

vzame predmet po izrečeni zakonski odredbi brez ozira na to, kdo je lastnik, torej tudi, če predmet ni last storilca ali udeleženca, ne bomo mogli govoriti o upravni kazni, kajti kazen predpostavlja krivdo,⁶⁵ ta pa v danem primeru ni treba, da zadene lastnika odvzetega predmeta. Pri odvzemu brez ozira na lastninski odnos tedaj kriterij ni krivda, pač pa nevarno svojstvo predmeta.⁶⁶ Ta kriterij prevladuje tudi tedaj, če sta storilec upravnega prekrška in lastnik odvzetega predmeta ista oseba. Odvzem ostane torej tudi v tem primeru varnostni ukrep. Primer odvzema predmeta brez ozira na lastninski odnos vsebujeta čl. 37 zakona o merah, njih rabi v javnem prometu in nadzorstvu nad njimi ter čl. 32 zakona o kontroliranju čistine izdelkov iz zlata, srebra in platine. Obe zakonski določbi varujeta seveda lastniku pravico do odškodnine za odvzete predmete (sc. s strani storilca).

O varnostnem ukrepu in ne o upravni kazni odvzema bomo govorili tudi v onih primerih, kjer storilec v obče ni mogel postati lastnik predmeta kaznivega dejanja, n. pr. pri umetninah, zaščitениh z naredbo deželne vlade za Slovenijo o varstvu umetnin, ki so bile pridobljene brez dovoljenja pristojnega oblastva (§§ 4 in 6 naredbe). Varnostni ukrep in ne upravna kazen je tudi samostojni odvzem oziroma zaplenba predmetov kaznivega dejanja, čigar storilec ni znan (n. pr. po § 8 zakona o varstvu redkih ali za Slovenijo tipičnih in za znanstvo pomembnih živali in rastlin in o varstvu špilj).

V splošnem bomo lahko dejali, da prevladuje v našem upravnem kazenskem pravu varnostni in ne kazenski značaj odvzema oziroma zaplenbe predmetov. Kadar pa je tak ukrep izrečno označen kot kazen, kazenski značaj odredbe seveda praviloma⁶⁷ ni sporen. —

Odvzeti (zaplenjeni) predmeti se prodajo ali uničijo;⁶⁸ izkupiček gre redoma v korist sklada, v katerega se stekajo

⁶⁵ Dolenc-Maklecov, o. c. 82 sl.; Dolenc, Tolmač, 47 sl.

⁶⁶ Prim. Dolenc-Maklecov, o. c. § 32.

⁶⁷ Prim. izvajanja pod II, št. 4, zadnji odst.

⁶⁸ Uniči se n. pr.: Nedopuščeno orožje, če ga upravno oblastvo ne nameni za kaj drugega (čl. 40 zak. o posesti in nošenju orožja); nedovoljena merila in merilne priprave, če se nedostatek ne more odpraviti (čl. 43 zak. o merah itd.); umetna sladila, po njih naravi (§ 9 zak. o prometu in kontroli umetnih sladil); okužena semena, žive rastline in rastlinski deli (§ 21 zak. o zatiranju bolezni in škodljivcev kulturnih rastlin) itd. Enak učinek kakor uničenje ima za storilca izpustitev odvzetih mu živih živali v svobodo, posebno zaščitениh z zak. o varstvu redkih in za Slovenijo tipičnih in za znanstvo pomembnih živali in rastlin in o varstvu špilj (§ 9 zakona). Poseben primer uničenja brez

ustrezne denarne kazni. Nadrobnejše določbe vsebujejo posamezni upravni zakoni.^{69 70}

4. **O d v z e m p r a v i c** je upravna kazen, ki jo navaja naš obrtni zakon v svojem sistemu upravnih kazni na zadnjih dveh mestih (§ 395, odst. 1, št. 4 in 5). Upravna kazen odvzema pravic zaradi upravnega prekrška⁷¹ je odtegnitev upravičenj, ki izvirajo praviloma posredno ali neposredno iz upravnih aktov.

Pri obravnavanju pravnega značaja odvzema pravic se ponavlja problematika, na katero smo zadeli že pri preiskovanju pravnega značaja odvzema predmetov. Tudi pri odvzemu pravic ni za področje našega upravnega kazenskega prava dovoljena trditev, da je vsak odvzem upravna kazen; saj se pojavlja ponekod tudi kot varnostni ukrep. Ker tudi v tem pogledu ni splošnih norm, je treba vsak primer posebej preiskati ter presoditi po ustreznih specialnih upravnih predpisih.

Odvzem pravic je po izrečni zakonski določbi upravna k a z e n : po zakonu o obrtih (odvzem pravice imeti vaje nje za določen čas ali za vedno — § 395, odst. 1, št. 4 v zvezi s §§ 396 in 402; odvzem pravice izvrševati obrt do

(dokončnega) odvzema je stolčenje izdelkov, ki so predmet kaznivega dejanja po zak. o kontroliranju čistine izdelkov iz zlata, srebra in platine, kolikor se ti stolčeni predmeti ne zaplenijo v korist države, temveč vrnejo lastniku (čl. 37 zakona). Gl. tudi op. ⁶⁰.

⁶⁹ Ker so ti predpisi večinoma zelo pomanjkljivi, bi bila potrebna enotna ureditev vseh semkaj spadajočih vprašanj. Prim. avstr. uredbo z dne 21. dec. 1927, zv. zak. št. 386, o razpolaganju z odvzetimi stvarmi („Verfallsordnung“).

⁷⁰ Za upravno prakso je važno vprašanje, ali velja še § 6 min. naredbe z dne 31. jan. 1860, avstr. drž. zak. št. 31, po katerem sme minister za notranje posle kazen odvzema predmetov omiliti oziroma popolnoma spregledati. Kolikor gre za omiljenje ozir. spregled upravne kazni odvzema po nadzorstveni pravici, torej izven instančnega teka, je ta naredba razveljavljena s čl. 75 znu. (prim. Goršič, Komentar Zakona o Unutrašnji upravi, 293 in 299, ter Andrejka, Administrativna in upravnosodna kontrola policijskih kazenskih razsodb, Službeni Glasnik Min. Unutr. poslova 1937, št. 2); ta pravica pripada sedaj Visokemu komisarju kot občemu upravnemu oblastvu 2. stopnje, vendar samo, kolikor ni nasprotnih posebnih predpisov (prim. § 417 ob. z.). Za spregled ozir. omiljenje kazni odvzema predmetov v instančnem teku je sedaj pristojen Visoki komisar po čl. 76 znu. v besedilu novele z dne 9. okt. 1929. Za spregled ozir. omiljenje varnostnega ukrepa odvzema stvari pa nudi po m. m. dokaj široko besedilo čl. 76 znu. potrebno pravno osnovo, čeprav se v tem členu ne omenjajo „varnostni ukrepi“ ozir. njih revizija.

⁷¹ Razume se, da odvzem pravic z razlastitvijo po § 134 zap. in po drugih zakonskih določbah o razlastitvi ni upravna kazen.

enega leta ali za vedno⁷² — § 395, odst. 1, št. 5 v zvezi s §§ 396 in 400); po zakonskih predpisih, izdanih na osnovi ob. z. (n. pr. odvzem dovolitve izvrševati obrt tujkega vodnika po čl. 16 uredbe o tujskih vodnikih);⁷³ po občnem rudarskem zakonu (odvzem raznih rudarskih pravic po §§ 241 do 244 tega zakona); po zakonu o zatiranju nalezljivih bolezni (odvzem zasebne prakse za leto dni zdravniku, ki prekrši predpise o prijavljanju nalezljivih bolezni — § 60 zakona) itd.

Nekaj zakonov pa odvzema pravic ne označuje izrečno kot kazen. Kjer se na kazenski značaj ne da sklepati tudi ne iz sistematike zakona, bomo smatrali odvzem ustreznih pravic zaradi nevarnosti osebe ali nevarnega svojstva predmeta kot varnostni ukrep. N. pr.: Po § 37 zakona o bolnišnicah se sme zasebni bolnišnici odvzeti pravica javnosti,⁷⁴ če prekrši njen lastnik javne ali zdravstvene koristi. Dalje se sme zasebni bolnišnici prepovedati vsako delovanje, če nasprotuje njeno delovanje omenjenim interesom. Varnostni ukrep in ne upravna kazen je tudi odstranitev poslovodje od vodstva obrta pri prekrških, za katere odgovorja poslovodja po § 18 ob. z. (§ 404 ob. z.), in to iz razloga, ker ta ukrep v § 395 tega zakona ni naveden med upravnimi kaznimi.

V konkretnem primeru je včasih težko določiti, ali gre za upravno kazen ali za varnostni ukrep odvzema določenih pravic. Kako previdno je treba pri kvalificiranju postopati, dokazuje naslednji primer. § 10 ministrske naredbe z dne 25. febr. 1936 o nabiranju prostovoljnih prispevkov (Sl. L. 192/30) kaznuje prekrške zoper določbe te naredbe z denarno kaznijo od L 5'80 do 190 (prej 10 do 500 din) oziroma z zaporom od 1 do 10 dni in z (obveznim) odvzemom odobritve za nabiranje. Po besedilu naredbe je odvzem te pravice upravna kazen. Dejansko pa moramo takemu

⁷² Ta pravica se sme ob pogojih § 400/4 ob. z. ponovno podeliti, čeprav je bila s sodno sodbo oziroma upravno razsodbo odvzeta „za vedno“. — Prim. tudi Maklecov, Očuvale odredbe v sistemu moderne prava. Slov. Pravnik 1932, 151, op. ^{19a} in ²⁰³.

⁷³ Pri tej uredbi kazenski značaj odvzema dovolitve sicer ne izhaja iz besedila uredbe same, pač pa iz okolišnosti, da je uredba izdana na osnovi ob. z.

⁷⁴ Zanimivo je, da ni analogne pravne ustanove v naši šolski zakonodaji. Naša šolska zakonodaja zasebnim šolam ni naklonjena, ne dovoljuje ustanavljanja novih takih šol in skuša obstoječe zasebne šole polagoma izločiti. Spričo tega zakonodavec očitno ni smatal za potrebno, da predvidi pri zasebnih šolah tudi možnost odvzema pravice javnosti.

odvzemu prisoditi značaj varnostnega ukrepa, ker je naredba izdana na osnovi členov 66, 67 in 69 znu.; poslednji člen predvideva kot sankcijo samo denarno kazen oziroma zapor, ne pa tudi odvzema pravic oziroma predmetov. Navedena ministrska naredba torej ni mogla uvesti kazni, ki nima osnove v citiranem členu. Sankcija odvzema odobritve za nabiranje prispevkov pravno torej ne more biti upravna kazen, temveč je, ker gre za nevarno osebo v zvezi s storjenim upravnim prekrškom, varnostni ukrep.⁷⁵

5. Kazen ukora se je svojčas v praksi mnogo uporabljala. V starejših avstrijskih, sedaj skoro docela razveljavljenih predpisih, jo najdemo večkrat,⁷⁶ naša novejša zakonodaja pa jo je popolnoma opustila. Široko polje ji je upravičeno odkazal osnutek zakona o prekrških. Po § 32 tega osnutka se kaznujejo z ukorom (namesto z zaporom ali denarno kaznijo) mlajši mladostniki in poleg primerov, predvidenih v §§ 41 in 42, vse neoporečene osebe. § 42 predvideva kazen ukora oziroma popolno oprostitev od kazni v posebno lahkih primerih.⁷⁷

Dočim je ukor upravna kazen⁷⁸ v tehničnem smislu besede, nimajo tega značaja razni disciplinski ozir. administrativni ukrepi podobnega imena.⁷⁹ Kakor smo že v uvodu tega poglavja nakazali, ni upravna kazen „posvaritev“ iz § 66/1 zup.,⁸⁰ niti „opomin“ iz iste zakonske določbe in iz § 65/2 navedenega zakona, nadalje iz čl. 78/4 znu., iz § 400, odst. 1, št. 3 ob. z., iz čl. 16 uredbe o tujskih vodnikih ex 1939 itd.

⁷⁵ Svojevstvena je kazenska sankcija iz § 10 min. naredbe o nabiranju prostovoljnih prispevkov, ki predvideva denarne kazni od 10 do 500 din ozir. nadomestni zapor od 1 do 10 dni, namesto v čl. 69 znu. predvidenih denarnih kazni od 10 do 1500 din in nadomestnega zapora od 1 do 30 dni.

⁷⁶ N. pr.: v § 131, št. a) obrtnega reda iz l. 1859, v § 62 gz. iz l. 1852, v raznih stranskih zakonih k obema zakonoma ter v nekaterih deželnih zakonih (n. pr. v § 19 uredbe o gorskih vodnikih, štaj. dež. zak. št. 52 ex 1896).

⁷⁷ Podobno določa § 21. avstr. upravnokazenskega zakona v besedilu novele iz l. 1932, da sme upravno oblastvo kazen popolnoma spregledati in okrivljenca posvariti („eine Verwarnung erteilen“), če so posledice prekrška nepomembne in če bi bila po okoliščinah konkretnega primera tudi najnižja dopustna upravna kazen še vedno prestroga. Ta „posvaritev“ pa nima značaja upravne kazni, kakor ga ima „ukor“ iz § 32 osnutka zakona o prekrških.

⁷⁸ Ukori iz § 28 kz. ni kazni (Dolenc, Tolmač h kaz. zak., 85).

⁷⁹ Prim. navedbe pod II, odst. 2, št. 4 in 6.

⁸⁰ Gl. tudi op. ⁶. Tudi posvaritve, ki jih izrekajo oblastva obče uprave brez posebne zakonske odredbe ob vršenju splošne službene dolžnosti v smislu čl. 43, 45, 46, 64 in 66 znu., niso upravne kazni.

Končno je treba še omeniti, da predvidevajo nekateri zakoni (n. pr. § 22 zakona o nadzorstvu nad živili in § 9 zakona o prometu in kontroli umetnih sladil) tudi objavo upravne kazenske razsodbe, ki seveda ne nastopa nikdar samostojno, temveč vedno v zvezi z upravno kaznijo. V razpravi „Pravna narava prisilne objave sodb“⁸¹ je prof. Maklecov označil prisilno objavo sodnih sodb spričo ojačanja represivnega učinka glavne kazni kot dodatkih kazni. Isto rešitev sprejememo lahko tudi glede objave upravnih kazenskih razsodb, dasi so te objave navadno fakultativne in ne prisilne narave.

III. Upravni varnostni ukrepi.

Že iz prejšnjih izvajanj nam je znano, da ločimo tudi v upravnem kazenskem pravu kazni v tehničnem smislu besede in varnostne ukrepe. Kakor pravi prof. Maklecov,⁸² zaostaja sodno očevalno pravo v pogledu popolnosti sicer še zelo za sodnim kazenskim pravom v ožjem pomenu besede; pri upravnem varnostnem pravu pa ne moremo za sedaj še niti o temelju sistema govoriti. Sistematika upravnih varnostnih ukrepov zaradi tega za enkrat ne more biti več kot poskus, ki ima za osnovo onih nekaj raztresenih zakonskih določb, ki se nanašajo na materijo; tak poskus mora zaradi fragmentarnosti in neurejenosti snovi v zakonodaji seveda nujno ostati rudimentaren. Do neke mere pa se tak sistem, kolikor to dopušča sličnost pravnega položaja, lahko naslanja na sodno varnostno pravo.

Kaj so torej upravni varnostni ukrepi?⁸³ Mednje štejemo vse administrativne odredbe, ki imajo sankcijski značaj, pa vendarle niso upravne kazni v tehničnem pomenu besede. Njih bistvo je — podobno kakor v sodnem varnostnem pravu — v tem, da so to posebna⁸⁴ preventivna⁸⁵ sredstva zoper več ali manj trajno nevarnost storilca tudi za bodoče,⁸⁶ ki se razodeva z že storjenimi kaznivimi dejanji oziroma (pri nevračunljivih osebah) z dejanji, ki ustrezajo objektivnim znakom kaznivega dejanja. V smislu nekaterih upravnih zakonskih določb pa je treba smatrati to nevarnost za podano tudi zaradi posebnih okoliščin, v katerih živi prizadeta oseba

⁸¹ Zbornik znanstvenih razprav XI, zlasti str. 177, 179, 183, 185, 186 in 196. Gl. tudi Maklecov, Očevalne odredbe v sistemu modernega prava, Slov. Pravnik 1932, 81/82 in Dolenc-Maklecov, o. c. 127.

⁸² Očevalne odredbe v sistemu modernega prava, 82.

(gmotna stiska, nemoralna usmerjenost, določna politična oziroma socialna orientacija, status „tujca“ kot tak), in sicer ne da bi bilo že prišlo do upravnega prekrška.⁸⁷ Vse to pa velja le za osebne varnostne ukrepe.

Kar pa se tiče stvarnih varnostnih ukrepov, so to preventivna sredstva zoper nevarno svojstvo predmetov, ki so z upravnim prekrškom nastali (producta sceleris) ali ki so namenjeni za izvršitev takega prekrška (instrumenta sceleris). Ti predmeti se storilcu oziroma udeležencu redoma odvzemajo, in sicer navadno brez ozira na to, čigavi so.⁸⁸ Stvarni varnostni ukrepi so vedno v zvezi z upravnim prekrškom. Če take zveze ni, ne moremo zadevnim ukrepom prisoditi sankcijskega značaja.⁸⁹ Kolikor pa so določni ukrepi v zakonu izrečno označeni kot kazni, so seveda kazni in ne varnostna sredstva. Podrobneje smo stvar obravnavali že v II. poglavju pod št. 3 (stvarni varnostni ukrepi odvzema stvari) in pod št. 4 (osebni varnostni ukrepi odvzema pravic). Nerazmotrivane so ostale samo še one pravne ustanove, ki imajo vedno značaj (osebnega) varnostnega ukrepa, nikdar pa tudi upravne kazni. Semkaj spadajo: izgon, odprava, zavrnitev, odstranitev, internacija in konfinacija. Od teh sredstev je konfinacija *detentivno* varnostno sredstvo, t. j. zvezana je z odvzemom prostosti; ostala varnostna sredstva so *nedetentivna*.⁹⁰

⁸³ V italijanski zakonodaji se nazivajo „misure di polizia“ (prim. čl. 30/1 predpisov za nadzorovanje gibanja in bivanja tujcev v Ljubljanski pokrajini z dne 11. dec. 1942, Sl. L. 419/100).

Izraz „varnostne odredbe“ („misure di sicurezza“) najdemo doslej edinole v naredbi o varnostnih odredbah proti nevarnim osebam z dne 20. sept. 1941, Sl. L. 462/76. V ostalih primerih naša zakonodaja za poedine varnostne ukrepe sploh nima nobene generične označbe.

⁸⁴ Drugo naziranje pri Kantetu, Policijske mere po italijanskem zakonu o javni bezbednosti, Službeni Glasnik Min. Unutr. poslova 1940, str. 49. O načeloma specialnem preventivnem smotru varnostnih ukrepov gl. Maklecov, o. c. 31, 36, 37 in na raznih drugih mestih.

⁸⁵ Da je bistvo modernega pojma policije prav v preveciji, poudarja Tamburro, Diritto di polizia, 22 (1. izd.), sklicevaje se pri tem na izvajanja prof. Ranellettija v knjigi „La polizia di sicurezza“ 39.

⁸⁶ Prim. Maklecov, o. c. 84 nasl.

⁸⁷ To je bistvena razlika do sodnega varnostnega prava.

⁸⁸ Prim. Dolenc-Maklecov, o. c. 172.

⁸⁹ Prim. op. ⁵⁹.

⁹⁰ Ali je internacija *detentivno* ali *nedetentivno* varnostno sredstvo, po sedanjem v Ljubljanski pokrajini veljavnem pravem stanju, ne moremo presoditi, ker še ni materialnih predpisov o njej (prim. zadevna poznejša izvajanja, zlasti op. ¹⁰⁰).

Preden karakteriziramo pravkar navedena varnostna sredstva, moramo opozoriti, da terminologija v avstrijskih, jugoslovanskih in italijanskih v Ljubljanski pokrajini veljavnih predpisih ni enotna in da tedaj isti označbi ne ustreza vedno isti pomen. Da stvar poenostavimo, bomo opustili primerjanje teh pojmov ter bomo prej navedene osebne varnostne ukrepe kratko orisali v onem pomenu, ki ga imajo v poedinih zakonskih predpisih.

Izgon⁹¹ (nemško: „Abschiebung“) je v smislu § 1 avstr. odgonskega zakona z dne 27. julija 1871, št. 88 drž. zak., odstranitev v tem zakonu navedenih oseb iz določenega kraja ali ozemlja v domovinsko občino oziroma (pri tujih državljanih) čez mejo. Po tem zakonu se torej lahko izženejo lastni kakor tudi tuji državljani, in sicer: klateži in delomrzneži, ki izkoriščajo javno dobrodelnost, osebe brez izkazil in namembe, ki nimajo lastnih dohodkov oziroma dovoljenega zaslužka, javne vlačuge, ki se ne pokore uradnemu pozivu za odhod, odpuščeni kaznjenci in osebe, odpuščene iz prisilnih delavnic, če ogrožajo osebno in imovinsko varnost.

Policijska odprava (nemško: „Abschaffung“) v smislu cit. odgonskega zakona pa je odstranitev v § 1 navedenih oseb iz enega ali več krajev s prepovedjo povratka za določen čas ali za vedno, če ogrožajo te osebe javne interese zlasti onega kraja, iz katerega naj se odpravijo. Pogoji za odpravo je torej posebno lokalno ogrožanje. Odprava zadene tudi tuje državljane, ki so nevarni javnemu redu in javni varnosti. Izgon oziroma odprava iz domovinske občine nista dopustna (§ 2).

Izgon in odpravo delomrznežev in oseb, ki zlorablajo javno dobrodelnost, predvideva tudi § 12 naredbe bana dravske banovine z dne 29. marca 1933, Sl. L. 204/31.

Za navedne varnostne ukrepe so pristojna policijska oziroma občeupravna oblastva prve stopnje.

Po cit. zakonskih določbah sta torej izgon in odprava varnostna ukrepa, naperjena zoper osebe, ki so nevarne za javni red in mir, za moralo, varnost življenja in imovine. Ta nevarnost se razodeva ali z že storjenimi kaznivimi dejanji ali iz okoliščin, v katerih te osebe živijo.

Pod italijansko vladavino je bila snov na novo urejena z naredbo o uvedbi osebne izkaznice z dne 24. jan.

⁹¹ Praksa uporablja izraz „izgon“ navadno pri odpravi inozemca čez državno mejo, „odgon“ pa pri odpravi lastnih državljanov v domovinsko občino. Ta raba izrazov pa ni ustaljena.

1942, Sl. L. 19/8, in s predpisi za nadzorovanje gibanja in bivanje tujcev v Ljubljanski pokrajini z dne 11. dec. 1942, Sl. L. 419/100 (novela z dne 14. jan. 1943, Sl. L. 18/5) (odslej krajšano: naredba o tujcih).

Po naredbi o tujcih je izgon („espulsione“) postavitev tujca na mejo s prepovedjo povratka na ozemlje pokrajine (čl. 16 v zvezi s čl. 20 naredbe). Izgon zadene samo tujce v smislu čl. 1 in 2 naredbe o tujcih v zvezi s čl. 4 novele k tej naredbi. Izgon se izreče z odlokom Visokega komisarja zoper tujce:⁹² 1. ki prelomijo prepoved bivanja v določenih krajih ali občinah (čl. 12/3); 2. ki so brez imovine ali se pečajo z vlačugarstvom ali z opravili, ki zakrivajo delomrznjo, ali s postopajstvom ali beračenjem (čl. 15/2); 3. ki so obsojeni zaradi zločinstva („per delitto“), čeprav zanj (t. j. za zločinstvo) ni določena ali se ni izrekla „stranska kazen izгона“;⁹³ 4. ki so ovadeni zaradi prekrška („contravvenzione“) predpisov o bivanju tujcev ali predpisov, izdanih za zaščito javnega reda in notranje varnosti; 5. ki se ne morejo izkazati ali če so brez sredstev; 6. ki so prekršili odredbo o odstranitvi (allontanamento), internaciji (internamento) ali odpravi v domovino (rimpatrio); 7. iz razlogov javnega reda (čl. 16, t. a) do e) naredbe o tujcih). Izgnani tujec, ki se povrne brez posebne pooblastitve Visokega komisarja na ozemlje pokrajine, se ponovno izžene (čl. 20 naredbe).

Osebe iz št. 2 do 7, ki se pojavijo na meji, se morajo oziroma se smejo že na meji zavrniti („respingimento“ oziroma „repulsione“) (čl. 15/3 in čl. 16/2 naredbe o tujcih).⁹⁴ Za zavrnitev na meji ni potrebna formalna odločba, pač pa je po določbi čl. 23 naredbe o tujcih predvidena za izgon, odstranitev, odpravo v domovino in internacijo.

Iz prednjega izhaja, da sta po upravnih oblastvih odrejeni izgon in zavrnitev na meji varnostna ukrepa zoper

⁹² V Italiji je snov podobno urejena s čl. 148 ter 150 do 152 „Legge di pubblica sicurezza“, T. U. 18. 6. 1931, n. 773, v zvezi z ustreznimi določbami pravilnika k temu zakonu; pravilnik pa se nanaša še na besedilo zakona o javni varnosti z dne 6. nov. 1926, št. 1848. — Glede pojasnil k ital. zak. o javni varnosti gl. m. dr. Bovio Corso, *Commento alle leggi di pubblica sicurezza*, Napoli 1936; Arturo Nappa, *La Legge di pubblica sicurezza spiegata al popolo*, Milano 1939; Giuseppe Tamburro, *Il diritto di polizia*, 2. izd. Roma 1940; Kante Vladimir, *Policijske mere po italijanskem zakonu o javnoj bezbednosti*, Službeni Glasnik Min. Unutr. poslova 1940, št. 1 do 5.

⁹³ Po ital. besedilu: „la pena accessoria dell'espulsione“. Po našem kz. izgon ni stranska kazen, pač pa varnostni ukrep.

⁹⁴ Prim. čl. 152 Legge di pubblica sicurezza. Gl. tudi op. ¹⁰⁰.

osebe, ki so nevarne za pravni red ali za druge javne interese; tudi tukaj se razodeva ta nevarnost z že izvršenimi kaznivimi dejanji oziroma iz posebnih razmer, v katerih te osebe žive. —

Poseben varnostni ukrep po italijanskih, pri nas veljavnih predpisih, je odprava („rimpatrio“).

Čl. 8/2 naredbe o uvedbi osebne izkaznice določa,⁹⁵ „da se sme poslati v domačo občino“ (può essere rimpatriato) „kdor se zunaj domače občine zaloti brez listin o istovetnosti“ („colui che, fuori del proprio⁹⁶ comune, è trovato sprovvisto di documenti di identificazione“). Biti brez izkazil, je za določne osebe kaznivo (čl. 10 naredbe). Ta „rimpatrio“ je torej varnostni ukrep zoper osebe brez izkazila, ki so zaradi tega sumljive in v danem primeru nevarne za javni red.⁹⁷ Navedeni ukrep je samo fakultativen.

Naredba o uvedbi osebne izkaznice loči pripadnike Ljubljanske pokrajine in osebe, ki so pristojne v kako občino zunaj te pokrajine („pertinente a un comune non compreso nel territorio dela provincia“). Za poslednje osebe odreja, če se zalotijo brez izkaznice, odpošiljatev na ozemlje, od koder so prišle (čl. 8/2 naredbe). Naredba pa še ne pozna pojma „tujcev“, ker je naredba o tujcih šele pozneje izšla. Pa tudi tujci v smislu čl. 1 in 2 naredbe o tujcih v zvezi s čl. 4 novele k tej naredbi se smejo odpraviti v domovino („far rimpatriare“), kolikor ni pogojev za njih odgon (čl. 22. naredbe o tujcih).

„Rimpatrio“ v smislu navedenih zakonskih določb je torej odprava domačinov in tujcev brez izkaznice iz občine bivališča v domačo občino oziroma v domovino. „Rimpatrio“ pa je tudi odprava z izkaznico opremljenih tujcev iz občine bivališča v domovino iz razlogov, ki jih naredba (čl. 22) dalje ne navaja, domnevno zaradi svojstva „tujca“ kot takega. —

Nadaljnji varnostni ukrep, predviden v obeh naredbah, je „allontanamento“, t. j. odstranitev oseb

⁹⁵ Prim. čl. 157 Legge di pubblica sicurezza.

⁹⁶ S „proprio comune“ iz čl. 8/2 naredbe o uvedbi osebne izkaznice kakor tudi iz čl. 157 Legge di pubblica sicurezza ni mišljena „domovinska občina“ v smislu naše domovinske zakonodaje, pač pa — v smislu št. 306 pravilnika k ital. zak. o javni varnosti — občina domicila ozir. rednega bivališča (prim. Nappa, o. c. 68).

⁹⁷ Prim. Kante, o. c. str. 119.

iz kraja bivališča brez napotitve v domačo ali kako drugo občino. Ta ukrep je predviden n. pr. v čl. 8/3 naredbe o uvedbi osebne izkaznice zoper osebe, ki se vrnejo v občino, iz katere so bile odpravljene, dalje tudi v čl. 12 naredbe o tujcih. Po slednji zakonski določbi sme Visoki komisar prepovedati vsem ali posameznim tujcem bivanje v določenih občinah ali krajih. Tujce, ki prelomijo prepoved, smejo varnostni organi iz teh krajev odstraniti („possono essere allontanati per mezzo della forza pubblica“),⁹⁸ v hujših primerih pa jih tudi lahko internirajo ali izženejo.

„Allontanamento“ v smislu te zakonske določbe je torej varnostni ukrep zoper tujce, ki so nevarni onim državnozaščitnim in drugim javnim interesom, zaradi katerih je izdal Visoki komisar prepoved bivanja v določenih krajih. Ta nevarnost se očituje prav v prelomitvi izdane prepovedi. „Odstranitev“ („allontanamento“) je možna tudi še v onih primerih, v katerih je po čl. 16 naredbe o tujcih redoma predviden izgon (čl. 17 naredbe). V vseh teh primerih gre tedaj za odstranitev oseb, ki so nevarne javnim interesom. —

Varnostni ukrep internacije („internamento“) je v italijanskih, v Ljubljanski pokrajini veljavnih predpisih, večkrat omenjen,⁹⁹ materialni predpisi o njeni vsebini, ureditvi in deloma o pogojih za njeno odreditev pa pri nas doslej še niso bili objavljeni.¹⁰⁰ Zaradi tega se moramo na

⁹⁸ Analogno določbo (v zaščito vojaških interesov) vsebuje čl. 148 Legge di pubblica sicurezza.

⁹⁹ Gl. n. pr. čl. 12/3, 16, št. d, 17 in 23 naredbe o tujcih, čl. 1 naredbe o ureditvi prejemkov osebju, ki je odsotno s službe brez opravičenega vzroka ali zaradi policijskega ukrepa (Sl. L. 218/50-1942) in čl. 7 predpisov o ureditvi prejemkov bivšega jugoslovanskega osebja države ter drugih javnih in pomožnih in kakor koli pod državno nadzorstvo postavljenih ustanov, odsotnega s službe (Sl. L. 394/94-1942).

¹⁰⁰ Termina „internamento“ tudi v ital. zak. o javni varnosti ni zaslediti. Pač pa pravi Tamburro na str. 268/69 prve izdaje svoje knjige (2. izd. mi ta čas ni na razpolago) naslednje: „La prescrizione dell'articolo (sc. 152 Legge di pubblica sicurezza) è tale da non richiedere chiarimenti. E evidente, difatti, che la prima parte dell'articolo si riferisce all'internamento (podčrtal Tamburro) nel territorio dello Stato; la seconda al respingimento (podčrtal isti), detto anche „repulsione“ che si può attuare, sulla linea di confine, anche a mezzo degli Organi di polizia confinaria, che possono impedire agli stranieri, non forniti di passaporti, o che, comunque, da segnalazioni pervenute, risultino indesiderabili, di metter piede nel territorio dello Stato. La

tem mestu omejiti zgolj na navedbo tega varnostnega ukrepa. —

Konfinacija. Čl. 12/4 jugoslovanskega zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. jan. 1929 je določal, da se smejo osebe, ki motijo red in mir, z odločbo upravnopolicijskega oblastva prve stopnje „izgnati v drug kraj“. V smislu odločbe obče seje državnega sveta z dne 27. in 30. maja 1936, št. 15.165/36, Sl. L. 496/63, je bil ta ukrep dopusten samo pri osebah, ki so bile prej že kaznovane z zaporom po 1. odst. tega člena. Z uredbo o spremembi in dopolnitvi zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 15. dec. 1939, Sl. L. 641/101, je bil prej navedeni čl. 12/4 razveljavljen ter je bilo določeno, da smejo občeupravna oblastva in policijska oblastva „poslati na bivanje v kak drug kraj osebe, ki motijo red in mir“. Tu torej ni več govor o „izgonu“, temveč o „pošiljanju na bivanje v kak drug kraj“.¹⁰¹ Pogoj je bil, da so te osebe motile red in mir, ne pa tudi, da so bile zaradi tega že kaznovane. To prisilno bivanje v določenem kraju, različenem od navadnega bivališča, je praksa imenovala „konfinacijo“. Jugoslovanski zakonski predpisi pa tega izraza ne poznajo. Konfinacija v smislu navedenih zakonskih določb ni bila vezana z delovno dolžnostjo.

Drugi jugoslovanski predpis o konfinaciji, eventualno zvezani z delovno obveznostjo, je uredba o pošiljanju brez-

ragione che questi due speciali provvedimenti (internamento e repulsione) sono affidati ai Prefetti delle Provincie di confine, è che in esse più attenta dev'essere la vigilanza, per frustrare tempestivamente insidie, che si tentino attraverso la frontiera“. — Prvi stavek čl. 152 navedenega zakona, na katerega se nanašajo prednja izvajanja, se glasi: „I prefetti delle provincie di confino possono, per motivi di ordine pubblico, allontanare, mediante foglio di via obbligatorio, dai comuni di frontiera, nel caso di urgenza, riferendone al Ministro, gli stranieri di cui all'art 150 e respingere dalla frontiera gli stranieri che non sappiano dare contezza di se o siano sprovvisi di mezzi“. — Domnevamo, da internacija v smislu Tamburrovih izvajanj ni istovetna z internacijo, ki jo imajo v mislih zakonski predpisi, navedeni v op. ⁹⁹.

¹⁰¹ Podrobnosti o določitvi tega „drugega kraja“ niso bile predpisane niti z uredbo z dne 15. dec. 1939, niti s pravilnikom o bivanju oseb, katerim je oblastvo odredilo kraj bivanja, z dne 28. dec. 1939, Sl. L. 16/3-1940. Z „drugim krajem“ je bil pač mišljen kraj, različen od kraja bivališča prizadete osebe ob odreditvi konfinacije. Teoretično bi bil ta „drug kraj“ lahko v danem primeru tudi domovinska občina konfiniranca.

vestnih špekulantov na prisilno bivanje in prisilno delo z dne 16. maja 1940, Sl. L. 223/42. Ta uredba je naperjena zoper kršitelje predpisov o prehrani in cenah.

Pod italijansko vladavino je izšla za Ljubljansko pokrajino naredba „o varnostnih odredbah¹⁰² proti nevarnim osebam“ z dne 20. sept. 1941, Sl. L. 462/76, ki predvideva eno do petletno konfinacijo („confino“) v kakj italijanski koloniji ali občini Kraljevine, različni od konfinirančevega bivališča ter zunaj Ljubljanske pokrajine.

Po čl. 3 cit. naredbe se smejo konfinirati osebe, ki bi po dovršenem 18. letu starosti delovale ali pokazale namero, delovati v tem smislu, da bi se porušila politična, gospodarska ali socialna ureditev pokrajine ali države; da bi se zoperstavljale izvrševanju oblasti po pokrajinskih ali državnih oblastvih ali da bi ga ovirale; da bi kakor koli škodovala državnim ali pokrajinskim interesom; nadalje osebe (brez starostne omejitve), ki so socialno nevarne tako za varnost kakor tudi za javni red.

Iz teh predpisov kakor tudi iz uvodnih določb naredbe izhaja jasno, da je konfinacija naperjena zoper osebe, ki so politično, gospodarsko ali socialno nevarne.

V naredbi delovna obveznost konfinirancev sicer ni izrečno predpisana, vendar se ta dolžnost lahko naloži na osnovi čl. 12 naredbe, ki določa, da mora konfiniranec spolnjevati vse, kar mu predpiše oblastvo javne varnosti, ki mu je določeno za nadzorovanje.

Konfinacijo izreka posebna pokrajinska komisija, kateri predseduje podprefekt Visokega komisariata. Pritožbena instanca je Visoki komisar.

Podobne določbe veljajo sicer v Italiji po čl. 180 do 189 zakona o javni varnosti v zvezi s §§ 36 do 38 pravilnika k temu zakonu.¹⁰³

¹⁰² Gl. op. 83, odst. 2.

¹⁰³ Konfinacijo po navedenem zakonu obravnava v našem strokovnem slovtvu obširno Kante, o. c. št. 3; v št. 1 podaja tudi kratko zgodovino te pravne ustanove, katere prednik je bil prisilni domicil (domicilio coatto), uveden z zakonom o javni varnosti z dne 15. avg. 1865. — O konfinaciji gl. tudi Tamburro, o. c., 1. izd., 318 do 327 in ostale komentatorje ital. zakona o javni varnosti, navedene v op. ⁹².

Prekočasno delo.

Dr. Lev Svetek.

(Konec.)

To stališče je docela zgrešeno. Delavčeva pravica na plačilo prekočasnega dela temelji na predpisu § 10 z. z. d.; predpisi tega zakona so prisilne narave, dočim so predpisi občega prava dispozitivni. Zahtekov iz prisilnih zakonskih določb pa si prav zaradi njih posebne narave ni treba nikdar pridržati, če naj jih upravičenec ne izgubi, prav tako kakor tudi ne drugih zahtevkov. Poleg tega dovede ta praksa do absurdnega rezultata, da ostane v primeru, ko si delavec ni pridržal pravice uveljavljanja svojih zahtevkov, podjetnik oproščen plačila nagrade prekočasnega dela, istočasno pa ga doleti kazen po § 123/2 z. z. d. Upoštevati je končno tudi to, da je odrečenje pravno nekaj povsem drugega, kakor pa pridržek zahtevka. To je ugotovil tudi SS Žgb (odl. 11. marca 1937, Mj. 1937, št. 10), češ da je prizivno sodišče pogrešno uporabilo predpis § 863 odz. Iz samega dejstva, da nekdo ne išče takoj svoje pravice, še ne izhaja sklep, da se je svojemu zahtevku odrekel. Kadar nekdo ne uveljavlja svoje pravice, jo more izgubiti le s pogoji, ki veljajo za zastaranje. Nikogar pa ni mogoče prisiliti, da bi uveljavljal svojo pravico takoj ali pa sploh pred potekom zastaralnega roka, ako zakon tega izrečno ne predpisuje.¹¹⁵

Vsako odrečenje zahtevkom iz naslova prekočasnega dela vnaprej ali za trajanja službenega razmerja je torej neučinkovito. Pri tem ni upoštevno, ali je bilo neopravljeno delo dovoljeno ali nedovoljeno, saj smo že zgoraj ugotovili, da se ti vrsti prekočasnega dela v svojih pravnih posledkih med sabo prav nič ne razlikujeta.¹¹⁶

¹¹⁵ Tudi tuja judikatura je soglasna glede nedopustnosti odrečenja zahtevkom za časa trajanja službenega razmerja. — Prim. odl. vrh. sod. v Brnu št. 777 in 885 ter odl. vrh. sod. na Dunaju z dne 8. junija 1927 (Judikatenbuch 1927, 26). Ta odločba pripominja, da bi bilo tako odrečenje veljavno le takrat, kadar bi ga dovoljevala kolektivna pogodba. Ker je avstr. zak. z dne 17. dec. 1919 predvideval tak primer, je bila ta odločba za avstrijske pravne razmere razumljiva. Ne gre pa je prenašati na naše pravno področje, kjer sličnih predpisov glede kolektivnih pogodb nimamo, temveč dominira prisilnost z. z. d. suvereno nad vsakršnim, tudi kolektivnim dogovorom.

¹¹⁶ Trgovčević, 397, vztraja dosledno svojim nazorom o nedovoljenem prekočasnem delu na tem, da so glede takšnega dela merodajni predpisi občega prava. Ugotavlja, da se praviloma tudi zahtevkom iz nedovoljenega prekočasnega dela ni mogoče odreči, to pa neizpodbitno

Končno se dotaknemo še zastaranja zahtevkov iz prekočasnega dela. Tega vprašanja z. z. d. ni posebej uredil; tudi določba § 330 ob. z., po kateri terjatve na plačo zastarajo v roku treh let, prihajajo v poštev le za trgovsko in ostalo višje pomožno osebje po § 324 ob. z.),¹¹⁷ za katero velja de lege lata — z omejitvami, kakor smo jih uveljavili v prvem poglavju razprave — z. z. d. le deloma. Za ostalo pomožno osebje, obseženo v 1. odst. § 3 z. z. d., je treba uporabiti obče določbe državlanskega prava. Za območje veljavnosti bivšega avstrijskega prava prihaja v poštev določba št. 5 § 1486 odz., po kateri zastarajo terjatve uslužbencev zaradi plačila in povračila izdatkov iz službenih pogodb pomožnih delavcev, dninarjev, poslov in vseh zasebnih uslužbencev v treh letih (prim. odl. SS Zgb, 12. okt. 1939, Mj. 1939, 568). — Za območje s. g. z. velja točka d) § 928 (prim. načelno odločbo obče seje KS Bgd, 23. aprila 1940, Sl. N. 156/LII-458, dalje KS B Bgd, 12. junija 1939, Prav. glasnik 1939, 258 in KS Bgd, odl., obj. v Politiki 17. sept. 1939).¹¹⁸

Omeniti moramo še, da določba § 330 ob. z. ni prisilnega značaja in je torej možno dogovoriti krajši zastaralni rok, nikakor pa ne daljšega¹¹⁹ (§ 1502 odz.).

Ob koncu navedemo zaradi popolnosti še kazenske sankcije, predvidene v z. z. d. za kršitve določb o prekočasnem delu. Po št. 1 § 123 z. z. d. se kaznuje v denarju od 100 do 3000 din (z ozirom na obseg podjetja) lastnik podjetja, ki dovoli delati svojemu pomožnemu osebju brez dovoljenja pristojnega oblastva preko časa, predpisanega v

le na pravnem področju noveliranega odz. (t. 4 § 879), dočim je za pravno področje noveliranega odz. merodajen izključno predpis § 870 odz., ki pa zahteva, da je podjetnik z besedo ali konkludentnim dejanjem ostrašil delavca, da se je odrekel svoji pravici. Samo gol strah pred odpustom ali podobno po vladajočem naziranju pa zadostuje (citiран je Klang, Kommentar II-II, 101).

¹¹⁷ Prim. Köstl, Zastaranje in prekluzija zahtevkov delavcev in nameščencev iz službenega razmerja po zakonu o obrtih, Org. 1937, 137; Tintić, Zastara potraživanja iz službovnihih radnih odnosa i revizija zakona o radnjama, RZ 1938, 250.

¹¹⁸ Politeo II, 192 je mnenja, da zastara zahtevke na plačilo prekočasnega dela v pogledu osebja, ki ni obseženo v § 324 ob. z., v 30 letih. — Pripominjamo, da je treba to določbo omejiti na pravno področje, kjer III. delna novela k odz. ni bila uveljavljena, to je na področje Hrvatske in Slavonije.

¹¹⁹ Načrt uvodnega zakona k trg. zak. prinaša revizijo nekaterih določb glede zastaranja zahtevkov iz službenih razmerij. Načeloma predvideva 3-letni zastaralni rok, ki prične teči s koncem leta, v katerem se službeno razmerje razveže; posebej je za zahtevke iz prekočasnega dela zastaralni rok skrajšan na eno leto.

§§ 6 in 8 tega zakona, prav tako tudi oni, ki prekrši predpise § 10 tega zakona (št. 2 cit. §). Z denarno kaznijo od 500 do 5000 din se kaznuje oni lastnik podjetja, ki sili posredno ali neposredno, bodisi sam ali po svojih organih, svoje pomožno osebje, da dela preko časa, predpisanega v §§ 6 in 8 tega zakona (št. 1 odst. 1 § 124 z. z. d.).

IV. Prekočasno delo kot predmet kolektivno-pogodbenih ureditev.

Prekočasno delo in odplačilo zanj kakor tudi vsa ostala vprašanja, ki se pojavljajo v tej zvezi in ki smo jih teoretično obravnavali v tej razpravi, so predmet tudi širše, izvenobratne ureditve delovnih odnosov. Ta ureditev je zajeta največkrat v pravno obliko kolektivnih delovnih pogodb, to je onih normnih pogodb, ki jih sklepajo uslužbenske organizacije kot predstavnice določnega kroga uslužbencev (zaposlenih v nekem podjetju, stroki) s podjetniško organizacijo v cilju, ustanoviti delovne pogoje.¹²⁰

Kolektivna pogodbeni ureditev delovnih odnosov je dobila pri nas v zadnjem času novega priliva v zvezi z uvedbo sindikalnokorporativnega gospodarskega sistema. Sklepanje kolektivnih delovnih pogodb in urejanje kolektivnih gospodarskih odnosov na splošno je ena glavnih nalog novoustanovljene Pokrajinske zveze delodajalcev in Pokrajinske delavske zveze.¹²¹ Eno izmed točk normativnega

¹²⁰ Temeljna določba o kolektivnih pogodbah je za naše pravo določba § 209 ob. z.: za kolektivno pogodbo se smatra pismena pogodba, ki jo sklene službodavec ali službodavska organizacija na eni strani in strokovna službojemniška organizacija kot predstavnica službojemnikov na drugi strani, in se s to pogodbo urejajo medsebojna službena razmerja. — Podrobno ureditev glede sklepanja kolektivnih pogodb je prinesla ur. o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in razsodništvu z dne 12. febr. 1937, Sl. N. 33/XI, Sl. L. 103; uredba ima zakonsko moč na podlagi t. 1 § 88 fin. zak. za l. 1936/37. Najnovejše pozitivno pravo na tem področju so določbe ustave (Carta del lavoro) z dne 21. aprila 1927, razširjene na našo pokrajino z ur. z dne 26. dec. 1941, Sl. l. 34 iz l. 1942. S to uredbo je bila namreč razširjena na naše ozemlje veljavnost zakona z dne 30. jan. 1941 o pravni veljavnosti delovne ustave. Delovna ustava vsebuje temeljna načela o kolektivnih pogodbah v čl. XI in nasl.

¹²¹ Pokrajinska delavska zveza (prejšnja Delavska zbornica v Ljubljani) je bila ustanovljena z nar. z dne 8. julija 1941, Sl. l. 381/53, o preureditvi strokovnih organizacij delojemalcev, Pokrajinska zveza delodajalcev pa z nar. z dne 15. novembra 1941, Sl. l. 521/93 o ustanovitvi Pokrajinske zveze delodajalcev in preureditvi njih stanovskih združb. Obe zvezi sta upravičeni popolnoma in edini predstavljati koristi delojemalcev odnosno delodajalcev v pokrajini; izven zvez se ne morejo ne dovoljevati ne ustanavljati nikake druge strokovne organi-

dela kolektivnih delovnih pogodb tvori prav vprašanje prekočasnega dela in odplačila zanj, zato hočemo podati v naslednjem pregled kolektivne pogodbene ureditve prekočasnega dela v naši pokrajini, ker tvori praktično uveljavljenje načel zakona in sodne prakse. S tem bomo zaokrožili sliko problema prekočasnega dela, ki smo jo podali v prvih treh poglavjih; to zadnje poglavje naj osvetli oni odsek, ki je resničnemu življenju najbližji in se prizadetih oseb — delavcev in nameščencev — tudi neposredno dotika.¹²²

Temeljna vprašanja delovnega časa na splošno so: kaj je razumeti pod delovnikom sploh, vprašanje maksimalnega delovnika in vprašanje prekočasnega dela v ožjem smislu ter njega posledice. Po tem vrstnem redu, ki smo se ga v glavnem držali že pri prejšnjih izvajanjih, bomo v naslednjem pregledali v poštev prihajajoče določbe naših kolektivnih delovnih pogodb, primerjali njih ureditve z izsledki, do katerih smo prišli v tej razpravi ter poudarili mesta,

zacije. Ena glavnih nalog obeh zvez je sklepanje kolektivnih pogodb in sporazumov o ureditvi kolektivnih gospodarskih odnošajev (člen 2, točka e) pravil Pokrajinske delavske zveze, obj. v Sl. l. št. 6 z dne 21. januarja 1942 in člen 23, odst. 1 pravil Pokrajinske zveze delodajalcev, obj. v Sl. l. št. 12 z dne 11. febr. 1942). Pogajanja za sklenitev kolektivnih delovnih pogodb sprožijo in vodijo prizadeti sindikati ali združenja (na uslužbenki strani oddelki), podpišeta pa kolektivno pogodbo predsednika zvez ali po teh pooblaščenca predsednika združenja odnosno oddelka (člen 30 pravil PDZ in člen 23 pravil PZD). — Po delovni ustavi (Carta del lavoro, člen III) je združevanje v strokovne organizacije svobodno, vendar morejo le zakonito priznani in po državi nadzorovani sindikati predstavljati vso dotično stroko. Po členu XI delovne ustave sklepajo kolektivne delovne pogodbe strokovna združenja prve stopnje pod vodstvom in kontrolo osrednjih organizacij, razen v primerih, ko sta stranki neposredno združenji višje stopnje sami. Ti primeri morajo biti izrečno predvideni v zakonu ali pravilih.

¹²² V letu 1942 je bilo sklenjenih za posamezne stroke in za posamezna podjetja v pokrajini 30 kolektivnih delovnih pogodb, ki so bile registrirane pri Inspekciji dela v Ljubljani pod zap. št. 1—24 v letu 1942 in zap. št. 1—6 v letu 1943. Kolektivni delovni pogodbi za delavstvo Kemične tovarne v Mostah in Splošne maloželezniške družbe v Ljubljani, ki sta bili sklenjeni dne 18. novembra 1942 odnosno 15. maja 1942 in za kateri sta rezervirani registrirni številki 22 in 24 za leto 1942, ob koncu marca 1943, ko to pišemo, dejansko še nista bili registrirani. Pogodbi čakata, da prispe odobritev po členu 4 naredbe z dne 5. junija 1942, Sl. l. 189/45 o ustanovitvi obvezne civilne službe. — Omeniti moramo, da je v letu 1943 kolektivno-pogodbena delavnost zastala zaradi zapore plač, mezd in drugih nagrad kakršne koli vrste, odrejene z nar. z dne 16. januarja 1943, Sl. l. 21/6. Po tej naredbi (člen 2) je namreč podaljšana veljavnost kolektivnih delovnih pogodb, sklenjenih po 2. juliju 1941, za ves čas vojnega stanja, čeprav bi bila prenehala njih veljavnost s potekom roka z odpovedjo ali iz drugega vzroka. Le za izjemne primere so dovoljene izjeme (člen 3).

kjer se naše ugotovitve razhajajo s kolektivno-pogodbenimi ureditvami.

Od rešitve vprašanja, kaj je razumeti s pojmom delovnika, zavisi v znatni meri tudi ureditev prekočasnega dela. V glavnem se nudi dvojje rešitev: ali je šteti v delovnik le dejanski delovni čas brez prekinitev, ali je všteti vanj tudi daljše prekinitve, na pr. čakalna razdobja in slično. V drugem primeru razumemo z delovnikom oni čas, ko mora biti uslužbenec za delo podjetniku na razpolago. Določbe kolektivnih delovnih pogodb, veljavnih v pokrajini, se nagibljejo bolj k prvi rešitvi, torej k pojmovanju delovnika kot dejanskega službovanja. Sklicujejo se sicer na zakonske predpise,¹²³ vsebujejo pa vendar skoro vse klavzulo, da se odmori (tudi čas za preoblačenje in umivanje) ne štejejo v delovni čas (kolektivne pogodbe za mizarstvo, čevljarsko, usnjarsko, modistovsko in tekstilno stroko — vse iz l. 1942, načrt kolektivne pogodbe za žagarsko-industrijsko stroko iz l. 1945). Pri delih, ki se vrše na oddaljenih obratovališčih, vštevajo nekatere kolektivne pogodbe v delovni čas tudi oni čas, ki ga porabi delavec za pot na obratovališe in za povratak domov, seveda samo do določne oddaljenosti obratovališča od delavčevega bivališča (n. pr. 7, 10 km). Po določbah kolektivne delovne pogodbe za strežno osobje gostinskih obratov (22. dec. 1942) se vštevava v delovni čas vajencev te stroke tudi čas, ki ga prebijejo z obiskom gostilničarske oziroma strokovno-nadaljevalne šole (člen 4, točka 3 pogodbe).

Glede začetka dela določa ena najizčrpnějšíh kolektivnih delovnih pogodb, namreč za grafično stroko (1939), da mora biti delavec točno ob začetku delovnega časa na svojem mestu, tako da prične z delom točno. Delovnega mesta ne sme zapustiti pred potekom delovnih ur; zamujeni čas mu mora podjetnik odtegniti (člen 2, točka 5 pogodbe). Zanimivo določbo ima tudi kolektivna pogodba za dimnikarsko stroko (21. dec. 1942): za začetek dela se smatra nastop pomočnika v delovni obleki v lokalu dimnikarskega mojstra (člen 2, točka 1 pogodbe). — Še točneje je označen začetek in konec dela v kolektivnih pogodbah za rudniške obrate,¹²⁴ n. pr. kolektivna pogodba, sklenjena za delavstvo

¹²³ Največkrat na zakon o zaščiti delavcev; kolektivne pogodbe za rudarsko stroko tudi na rudarsko-policijske predpise, n. pr. kolektivna pogodba za delavstvo rudnika TPD v Kočevju (člen 10, točka 1) ter kolektivna pogodba za delavstvo rudnika na Orlah (člen 5 točka 1).

¹²⁴ Vse kolektivne delovne pogodbe, veljavne za rudniške obrate v pokrajini, je Pokrajinska delavska zveza odpovedala za 30. november

premogovnika Orle (2. maja 1942, člen 5, točka 2): delavec je dolžan, javiti se h klicanju in razdelitvi dela 10 minut pred začetkom dela dotične tretjine na za to določenem mestu.

Maksimiranje delovnika je možno, kakor smo že ugotovili, na dnevni ali na tedenski osnovi; možno pa je tudi tako, da se vzameta obe osnovi hkrati. Tega zadnjega načina se je poslužil naš zzd. (§ 6); po njem so povzele ta sistem tudi naše kolektivne delovne pogodbe. Skoro vse uporabljajo kombinacijo: delovnik 8 ur dnevno odnosno 48 ur tedensko za industrijska podjetja in delovnik 10 ur dnevno odnosno 60 ur tedensko za ostala podjetja. Glede tolmačenja takšnih, na prvi pogled dvoumnih določb, se sklicujemo na izvajanja pod II, B. Najbolj izdelane določbe glede dolžine delovnega časa ima kolektivna delovna pogodba za delavstvo grafične stroke. Ta pogodba ustanavlja dolžino delovnika na dnevni bazi, in sicer določa v členu II, točki 1, da znaša delovni čas v vseh grafičnih podjetjih in strokah normalno 8 ur. Lega delovnega časa se giblje normalno med 6. in 19. uro (točka 2); vendar je določitev lege prepuščena vodstvu tiskarne, ki naj se pri tem ozira po možnosti na želje delavstva. Ob sobotah pa je dovoljeno delati vseh sedem na ta dan odpadajočih delovnih ur (po členu VII, točki 10) neprekinjeno od jutra do zgodnje popoldanske ure; v tem primeru ne smejo zahtevati delavci med delom niti odmora, niti odškodnine za ta odmor (člen II, točka 4). — Minimalno dolžino delovnika ustanavlja kolektivna delovna pogodba za delavstvo rudnika TPD v Kočevju. Po tej pogodbi mora znašati delovnik onih delavcev, ki delajo na separacijah v pretrganih razdobjih, na normalne delovne dni vsaj 8 ur na 24 ure.

Vse novejše kolektivne delovne pogodbe vsebujejo klavzulo, da delo v sobotah popoldne počiva, da pa se more zato podaljšati delovnik ustrezno ostale dni v tednu.¹²⁵ S tem je uvedena v naših podjetjih angleška sobota, kar je bil doslej dokaj redek primer. Posebej moramo opozoriti na to, da pristavljajo nekatere kolektivne pogodbe (n. pr. one za usnjarsko, pletilsko, tekstilno in avtokaroserijsko stroko) v tej zvezi, da teh, zaradi praznovanja angleške

1942 (kolektivno pogodbo za rudnik Orle za 30. april 1943). V teku so pogajanja za sklenitev nove, enotne kolektivne delovne pogodbe za vse rudniške obrate na ozemlju pokrajine.

¹²⁵ Kolektivna pogodba za kamnoseško stroko (10. aprila 1942) odreja prakticiranje angleške sobote le za čas od 19. marca do 1. novembra v letu (člen 2, točka 1 pogodbe).

sobote med tednom nadomeščenih delovnih ur ni smatrati za prekočasno delo in ga seveda ni kot tako plačevati.¹²⁶

Določitev lege delovnika je v naših kolektivnih pogodbah redoma prepuščena podjetniku. Izjema je kolektivna pogodba za dimnikarsko stroko, kjer določa lego delovnika pogodba sama; delovnik traja od 6. do 11. ure dopoldne in od 13. do 18. ure popoldne (člen 2, točka 1 pogodbe). Povedali smo že, da mora po kolektivni delovni pogodbi za grafično stroko podjetje pri določanju lege delovnika po možnosti upoštevati želje delavstva; pri ostalih pogodbah to ni izrečno določeno, vendar izhaja, vsaj za nočno delo, to a contrario iz določbe, da določa začetek in konec dnevnega dela podjetje.

Pogodbe ne govorijo na splošno o tem, kaj je smatrati za nočno delo. V vseh primerih veljajo torej zakonske določbe. V poštev prihajajoči § 19 zzd. daje definicijo o tem, kaj pomeni izraz „noč“: to je razdobje najmanj 11 neprekinjenih ur, kamor mora spadati čas od 10. ure zvečer do 5. ure zjutraj.¹²⁷ Kolektivne pogodbe v pokrajini se drže tega zakonskega napotila in niti ena ne prekorači v zakonu zahtevanih meja. Tako določa kolektivna pogodba za delavstvo Združenih papirnic Vevče, Goričane in Medvode (3. marca 1937), da je nočno delo od 20. do 6. ure (člen 4, točka 11 pogodbe), to pa le za rokodelce, njih pomočnike in električarje (izvzemši motorne strežaje). Tudi nekatere druge kolektivne delovne pogodbe označujejo nočni čas, n. pr. kolektivne pogodbe za tekstilno, pletilsko in krojaško stroko (čas od 22. do 5. ure), za kleparsko in mizarsko stroko (od 20. do 5. ure), za soboslikarsko in čevljarstvo stroko (od 20. do 6. ure) in za kemično tovarno Moste (od 22. do 6. ure).

Glede delovnega odmora so določbe naših kolektivnih pogodb skope. Izrečno določbo o tem vsebuje samo kolektivna pogodba za grafično stroko. Po členu II, točki 3 te pogodbe ne sme biti opoldansko prekinjenje dela krajše od ene ure in ne daljše od treh ur, pričeti pa se ne sme

¹²⁶ Ta klavzula ni v skladu z določbo § 10 zzd., ki zahteva za vsako prekočasno delo 50% povisek na normalno urno mezdo, dasi je tako izravnavanje samo na sebi dopustno po točki 4 § 8 zzd. in členu 24 min. ur. iz l. 1929. Ker niti poslednji določbi ne izključujeta za take nadomestne ure značaja prekočasnega dela, bi morale biti po našem mnenju tudi te ure plačane z zakonitim, t. j. 50% pribitkom (glej izvajanja zgoraj pod II, B).

¹²⁷ Podobno člen 36 min. ur. iz l. 1929. Specialne določbe za pekovsko osebje vsebuje uredba o omejitvi dela v pekovskih podjetjih iz l. 1936.

pred 12. uro. Na delovni odmor spominja tudi kolektivna pogodba za strežno osebje gostinskih obratov, ki določa, da more biti delo deljeno največ na dva dela. Dnevno je torej dopusten le en delovni odmor (člen 4, točka 2 pogodbe).

Nedeljsko delo, ki je po naši zakonodaji načelno prepovedano (glej izvajanja pod II, B), prepovedujejo tudi naše kolektivne pogodbe. Nekatere se sklicujejo izrečno na zakonske določbe, n. pr. kolektivni pogodbi za delavstvo rudnika TPD v Kočevju in rudnika Orle. Ti kolektivni pogodbi vsebujeta tudi določbe o tem, kaj je razumeti s pojmom nedeljskega odmora: to je razdobje od 6. ure zjutraj v nedeljo do 6. ure zjutraj v ponedeljek (člen 10, točka 3 prve in člen 5, točka 3 druge pogodbe).¹²⁸ — Kolektivna pogodba za gostinsko osebje določa v skladu z zakonitimi določbami (§ 14 zzd. v zvezi s § 154 ob. z.), da mora imeti strežno osebje kot nadomestek za nedeljsko zaposlitev vsak teden neprekinjenih 36 ur prostega časa (člen 4, točka 1). — Natančne določbe o nedeljskem delu ima, v skladu s posebnim značajem tiskarskih podjetij, kolektivna pogodba za grafično stroko. Po členu VI. te pogodbe je nedeljsko delo načelno prepovedano in se smejo vršiti samo izjemna dela, ki jih kolektivna pogodba našteva; nedeljski počitek traja do ponedeljka do 5. ure zjutraj. Zanimiva je sankcija za kršitev teh določb: delodajalci, ki bi izrabili gornje odredbe, izgube pravico do kakršnega koli dela ob nedeljah, dočim zadene delavca, ki bi ob nedeljah delal druga dela, kakor zgoraj omenjena, izključitev iz organizacije.

Glede praznovanja praznikov se sklicujejo vse novejšje kolektivne pogodbe na naredbo z dne 19. sept. 1941, Sl. l. 76, o seznamu državnih praznikov, prazničnih dni in narodnih praznikov. Najnovejši načrti (n. pr. oni za delavstvo žagarsko-industrijske stroke iz l. 1943) upoštevajo tudi že naredbo z dne 21. dec. 1942, Sl. l. 102, ki zahteva za dela na praznike, navedene v naredbi, 100% prihodek na normalno delovno mezdno (člen 3 nar.).

O podaljšanju delovnika govore delovne kolektivne pogodbe le na splošno, sklicujoč se na zakonska določila. O skrajšanju normalnega delovnika govori kolektivna pogodba za gostinsko osebje, ki znižuje, v skladu z zakoniti določbami (§ 9 zzd.), delovnik vajencev te stroke

¹²⁸ Ti določbi sta v nasprotju s 3. odst. § 12 zzd., da se mora dati pomožnemu osebju ob nedeljah neprekinjen odmor najmanj 36 ur.

na največ 8 ur dnevno. V ta delovnik se všteje, kakor že omenjeno, tudi čas, uporabljen za obisk gostilničarske oziroma strokovno-nadaljevalne šole.

Prehajamo k podjetjem z neprekinjenim obratovanjem, kjer delajo delavci v zaporednih izmenah noč in dan, mnogokrat celo ob nedeljah in praznikih. Vrstni red izmen je pri takem obratovanju natančno določen, tako da sta dnevni odmor in nedeljski počitek enakomerno porazdeljena na vse delavce. Kot izmenjalni dan je navadno določena nedelja; ta dan sta predvideni namesto običajnih treh samo dve izmeni z ustrezno daljšim trajanjem. Nočna izmena predstavlja v ostalem prav tako normalni delovnik kakor dnevne izmene; kljub temu predvidevajo nekatere kolektivne delovne pogodbe za to delo pribitek, o čemer bo še govora.

Če pregledamo določbe naših kolektivnih pogodb, vidimo, da vsebujejo prav malo določb o izmenskem delu. Razlog je ta, da v pokrajini nimamo mnogo podjetij z neprekinjenim obratovanjem; kjer pa je tako obratovanje uvedeno, je urejeno izmensko delo navadno že po običaju. Podrobne določbe o izmenskem delu (zvrstitvah) vsebuje kolektivna pogodba za grafično stroko (člen VII). — Izmensko delo pozna tudi nova kolektivna pogodba za tekstilno stroko (19. dec. 1942), ki določa v členu 2, točki 5, da je plačati nočno delo, ki ni vsebovano v rednih izmenah (med 22. in 5. uro), s 5 % pribitkom na normalno urno mezdo. Iz te določbe izhajajo, da za redne nočne izmene ne gre delavcem nikak povišek.¹²⁹

Prehajamo k primerom, ko se pojavi problem prekočasnega dela v vsej aktualnosti: to je podaljšanje maksimalnega delovnika v prekočasno delo in odplačilo zanj. Rekli smo že, da vsako podaljšanje delovnika ne znači še prekočasnega dela, n. pr. poročilo o opravljenem delu po uradnih urah (prim. odl. v op. 59), dalje čas, ko morajo delavci prejšnje izmene čakati na one naslednje izmene, primeri višje sile itd.¹³⁰ Uvedba prekočasnega dela

¹²⁹ Določba je v skladu s 3. odst. člena XIV delovne ustave: Nočno delo, ki ga ne vsebuje periodični red, se plača sorazmerno več nego dnevno delo. — Delo v rednih izmenah se plačuje torej normalno.

¹³⁰ Sem štejejo tudi primeri obče gospodarske depresije, ko podaljšanje delovnika odnosno izmen ne šteje kot prekočasno delo in dosledno tudi ne opravičuje do poviška normalne mezde. Takšne določbe so vsebovale n. pr. vse nemške kolektivne delovne pogodbe za rudarske obrate in industrijska podjetja za kovinske izdelke v razdobju po prvi svetovni vojni.

je navadno prepuščena podjetnikovi odločitvi, kolikor seveda podjetnik ni vezan po zakonskih določbah (3. odst. in 7. odst. § 6 zzd. zahtevata sporazum z obratno posadko). Iz te podjetnikove pravice izvira v danih primerih (prim. op. 109) tudi uslužbenčeva dolžnost do prekočasnega dela, seveda prav tako v mejah zakonskih določb.¹³¹

Naše kolektivne pogodbe se ne bavijo z vsemi podrobnostmi o uvedbi in dolžnosti prekočasnega dela. Načelno veljajo torej zakonski predpisi, kakor smo jih razložili v tej razpravi. Vendar vsebujejo kljub temu nekatere kolektivne pogodbe glede uporabe prekočasnega dela omejitvene klavzule. Tako določa kolektivna pogodba za grafično stroko v členu V, da se bodo podjetja v načelu ogibala — po možnosti — posebnih (= prekočasnih) ur. Kolektivna pogodba za tekstilno stroko (23. sept. 1936) vsebuje v členu 2 splošno klavzulo, da podjetja ne bodo skušala z glasovanjem o prostovoljnem podaljšanju dela podaljšati trajno delovnika preko normalnega osemurnega delovnika. Kolektivna pogodba za delavstvo Združenih papirnic specificira ona opravila, ki se morajo opravljati tudi ob nedeljah in praznikih (člen 4, točka 3). Na željo podjetja, da se med tednom podaljša delo v toku rednega obratovanja preko osmih ur, pa delavstvo tega ne sme odkloniti, kolikor ne bi zahteva podjetja nasprotovala obstoječim zakonskim predpisom (člen 4, točka 9).

Glede svojevoljno opravljenega prekočasnega dela naše kolektivne pogodbe ne vsebujejo izrečnih predpisov. Velja torej to, kar smo ugotovili pod III te razprave: ni prekočasno delo ono, ki ga je opravil uslužbenec proti podjetnikovi volji. Kot izraz te volje zadostuje jasna in razumljiva ustna prepoved. Ena edina kolektivna pogodba, kolikor smo mogli zaslediti, se dotika tudi tega vprašanja: kolektivna delovna pogodba za dimnikarsko stroko, ki zahteva predhodno odobritev odnosno izrečni podjetnikov nalog, da se more priznati delu preko normalnega delovnika značaj prekočasnega dela (člen 2, točka 2 pogodbe).

Najvažnejša pravna posledica prekočasnega dela je prisilno povišanje plačila zanj. Ker ustanavlja najnižji dopustni povešek naš zzd. prisilno s 50% pribitka na normalno urno plačo (§ 10), morejo kolektivne pogodbe ustanoviti le

¹³¹ Po zzd. uslužbenec načeloma ni dolžan vršiti prekočasnega dela, če se ni k temu zavezal z individualno ali kolektivno delovno pogodbo (arg. ex § 123/1 in 124/1 zzd).

enak ali pa višji odstotek. Reči moramo na splošno, da je po naših kolektivnih pogodbah ta odstotek razmeroma visok.¹³² Od 50 % pribitka na normalno urno plačo, ki ga prisilno predpisuje § 10 zzd., se dvigne ta pribitek na 100 % normalne plače, zlasti za nedeljsko in praznično, često tudi za nočno prekočasno delo. V kolektivni pogodbi za grafično stroko doseže ta pribitek celo 200 %, in sicer kot odmena za nedeljsko prekočasno delo (člen VI, točka 5 pogodbe). Kolektivni pogodbi za delavstvo rudnika TPD v Kočevju in rudnik na Orlah določata 100 % povešek na temeljne ali akordne mezde za delo, ki bi se vršilo na Sveti večer od 22. ure dalje, na Sveti dan, na Veliko nedeljo in na Binkoštno nedeljo (člen 10, točka 4 prve in člen 5, točka 6 druge pogodbe).

Zanimivo razlikovanje je uvedla kolektivna pogodba za delavstvo Združenih papirnic, namreč višji pribitek za prekočasno delo nekaterih kategorij pomožnega osebja. Tako priznava rokodelcem, njih pomočnikom in električarjem (izvzemši motorne strežaje) za delo ob nedeljah in praznikih dvakratni po zakonu predvideni pribitek, torej 100 % povešek normalne urne mezde (člen 4, točka 5 pogodbe). Isto velja za te kategorije pomožnega osebja v primerih nočnega dela po členu 4, točki 10 pogodbe. Za čiščenje dimovodov priznava ista kolektivna pogodba v dimovodih zaposlenim delavcem za delo izven delovnega časa dvakratni, za delo ob nedeljah in praznikih pa celo trikratni zakoniti povešek, to se pravi 150 % pribitek na normalno urno mezdo (člen 4, točka 13). — Kolektivna pogodba za žagarsko-industrijsko stroko predvideva za nedeljsko in prazniško delo 75 % povešek; kolektivna pogodba za damske krojače in krojačice za nočno delo 100 % povešek, za nedeljsko in prazniško delo pa le 75 % povešek.

Nekatere kolektivne pogodbe (n. pr. za pletilsko stroko in nova kolektivna pogodba za tekstilno stroko) predvide-

¹³² Po statistiki Mednarodnega urada dela (Bureau international du travail) iz l. 1936 se je gibal povešek normalne odplate za prekočasno delo med 15—25 % ter 100 % pribitka na normalno urno plačo (glej publikacijo MUD „Les conventions collectives“, Geneve 1936). — V vojnem času je seveda ta odstotek znatno znižan. Italijanska kolektivna delovna pogodba za poljedelske delavce, zaposlene v industrijskih obratih (28. novembra 1939), odpravlja vse kolektivno-pogodbene omejitve maksimalnega zakonitega delovnika. Obenem znižuje pribitek za prekočasno delo na 15 % urne mezde, za nočno in prazniško delo na 25 % (izvzemši primere, ko se podaljšanje ni moglo tehnično izvesti na normalne delovne dni; tu je znižan pribitek na 15 %).

vajo tudi za normalno nočno delo, torej ono, ki ni prekočasno, pribitek k normalni urni mezdi, namreč 5%. Načrt nove kolektivne delovne pogodbe za delavstvo Kemične tovarne Moste (1943) določa za nočno delo v rednih izmenah 10% povisek, za prekočasno nočno delo pa 100% povisek. Za primer, da bi oba pribitka kolidirala, mora absorbirati večji pribitek manjšega, tako da je praktično izključen pribitek nad 100% na normalno urno mezdo (člen 2, točka 5 načrta).

Končno naj omenimo še neko posebnost, ki jo je uvedla kolektivna delovna pogodba za modistovsko stroko (27. julija 1942). Delovnik je določen na 8 ur dnevno odnosno 48 ur tedensko. Med določbami o prekočasnem delu ustanavlja točka 2 člena 2 te pogodbe za deveto in deseto uro dnevnega delovnika 25% povisek, za delo preko 10 ur dnevno pa 50% povisek. Ta določba je zanimiv primer kvalitativnega razlikovanja prekopogodbenega dela (kajti tako moramo kvalificirati 9. in 10. uro dnevnega delovnika, ki ne moreta predstavljati prekočasnega dela v smislu določb zzd.; za obrate te vrste predvideva namreč ta zakon oz. min. ur. iz l. 1929 10-urni maksimalni delovnik) od pravega prekočasnega dela, to je onega preko zakonitega dnevnega maksima, ki ga sankcionira zzd. z najmanj 50% poviskom na normalno urno plačo.

Radi popolnosti naj še omenimo primer, ko je podjetje zaradi gospodarske depresije, elementarnih katastrof itd. primorano delovnik skrajšati. To skrajšanje, ki pomeni obenem za uslužbence znižanje njih plač, skušajo podjetja običajno porazdeliti na vse delavstvo, da se s tem izognejo sicer neizbežnim redukcijam. Naše kolektivne delovne pogodbe urejajo ta primer s klavzulo, ki je skoro v vseh pogodbah enaka: če je podjetje primorano skrajšati delovni čas, je dolžno obvestiti o tem delovno osebje 14 dni prej, da more vsak delavec, ki ne pristane na skrajšanje, uporabiti zakonski rok za odpoved službenega razmerja. Nekatere pogodbe (n. pr. za žagarsko industrijo) vsebujejo izrečno določbo, da mora podjetje, preden pristopi k redukcijam pomožnega osebja, skušati zaposliti vse pomožno osebje izmenično ter upoštevati pri tem socialne prilike posameznih delavcev. Druge kolektivne pogodbe (n. pr. za pleskarsko stroko) zahtevajo, da mora podjetje pred tem

zaslišati prizadete organizacije. Končno določajo nekatere kolektivne pogodbe, da se morajo v primeru skrajšanja delovnega časa porazdeliti razpoložljive surovine enakomerno med vse zaposleno pomožno osebje (kolektivna pogodba za stroko damskih krojačev). Kolektivna pogodba za delavstvo rudnika Orle določa v pogledu skrajšanja delovnega časa, da se uvedejo praznovadni dnevi tako, da se breme redukcij porazdeli enakomerno na vse delavstvo (člen 5 pogodbe).

Kolektivna delovna pogodba za delavstvo Združenih papirnic kvalificira objavo podjetja o skrajšanju delovnega časa kot odpoved službenega razmerja vsemu delavstvu dotičnega obrata; vendar ostane delavstvu, ki sprejme skrajšani delovni čas ter je pripravljeno nadaljevati delo pod novimi pogoji, še nadalje v službenem razmerju. Pri skrčenem obratovanju mora skušati podjetje v cilju enakomerne zaposlitve izmenjavati nezaposleno delavstvo z zaposlenim; odločitev o tem pripada tovarniškemu vodstvu (člen 3, točka 4 pogodbe).

* * *

Taka je torej slika problema prekočasnega dela, kakor se nam nudi ob pregledu naše delovnopravne zakonodaje, na njej nastalega sodstva in nje praktične uporabe v določbah naših kolektivnih delovnih pogodb. Kakor smo videli, zadenemo v praksi na težkoče, ki so deloma posledice nejasnih zakonskih mest in njih napačnega tolmačenja. Opozoriti na taka mesta, jih kritično osvetliti in pokazati pravilno rešitev, je namen te razprave, ki naj služi obenem kot pregled dvajsetletnega sodstva najvišjih sodišč na tem važnem področju delovnega prava.*

* Dodatna opomba: Z naredbo z dne 12. septembra 1942, Sl. L. 74 (spr. 27. oktobra 1942, Sl. L. 87), je bil nanovo urejen čas za odpiranje in zapiranje trgovin, obrtnih in industrijskih obratovalnic in potovalnih pisarn. Zato je treba ustrezno popraviti vire o tej materiji, zlasti uvodoma v točki 6 ter pozneje v opombi 19. — Med pravne vire prekočasnega dela je vstaviti še naredbo z dne 21. decembra 1942, Sl. L. 102, o plačevanju normalne mezde delavcem ob določenih praznikih. Naredba predvideva v členu 3 100% povešek za primer, da je delavec delal na te praznike. — Popraviti je treba še napačno zavračanje v opombi 9 na opombo 55 (prav: na opombo 61), odpraviti pa je treba ponavljanje pri opombah 56, 57!

Razprava upošteva pravno stanje konec marca 1943.

Pridržek javnega reda v medpokrajinskem zasebnem pravu.

Dr. Frančišek Mihelčič.

I. Medpokrajinsko zasebno pravo.

Medpokrajinsko zasebno pravo¹ (mpp) spada med tiste panoge pravne vede, ki so se razvile zlasti po prvi svetovni vojni,² ko so iz ozemelj z različnimi pravnimi redi nastale nove države in se pojavila vprašanja o medsebojnem razmerju veljavnosti pokrajinskih redov. Mpp obsega norme formalnega³ značaja, ki določajo obseg veljavnosti materialnih norm zasebnopravnih redov, veljavnih v posameznih pokrajinah iste države, in sicer v njih medsebojnem razmerju. Dočim namreč obsega mednarodno zasebno pravo (mzp) predpise o razmerju veljavnosti zasebnopravnih redov različnih držav, od katerih vsaka samostojno postavlja pravne norme, gre pri mpp za kolizije med pravnimi redi znotraj iste države. Mednarodno zasebno pravo torej predpostavlja obstoj različnih zakonodaj posameznih držav, medpokrajinsko pa obstoj več zasebnopravnih redov v isti državi.

¹ Lapajne, Mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo kraljevine Jugoslavije, 1929; Lapajne, Kolizijske norme civilnega medpokrajinskega prava v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, ZZR 1921, 199; Klein, Studien zum interlokalen Privatrecht, 1915; Klein, Zum interlokalen Privatrecht, Niemayers Ztschr. 1919; Allerhand, Międzydzielnicowe prawo procesowe, 1920; Audinet, La solution des Conflits entre les lois françaises et les lois locales d'Alsace-Lorraine, Clunet, 1921, 801; Diena, Sui conflitti fra le leggi di diritto privato in vigore nelle nuove provincie del Regno e quelle vigenti nelle antiche, Rivista di diritto civile, 1921, 56; Salvioli, Sui conflitti di legislazioni fra le nuove e vecchie provincie, Archivio giuridico, 1922, 130; Niboyet, Conflits entre les lois françaises et les locales d'Alsace et Lorraine, 1922; Eliesco, Essai sur les Conflits des lois dans l'espace sans conflits de souveraineté, 1925; Scrimali, I conflitti interregionali di legge nel diritto internazionale, 1935; Zoll, Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe, 1936; De Nova, Natura del diritto interlocale, Rivista di diritto internazionale, 1940, 3; Hubernagel, Das interlokale und interpersonale Privatrecht im grossdeutschen Raum, 1942; De Nova, Problemi di diritto interlocale e internazionale privato creati dalle recenti annessioni, Comunicazioni e studi, 1942, 127.

² Ago, Conflitti di leggi regionali diverse nella repubblica Cecoslovacca, 1933, 5.

³ Nasprotno Zitelmann, Internationales Privatrecht, I, 1897, 397; Klein, Studien, 18.

O značaju mpp so mnenja različna.⁴ Nekateri pisci menijo, da ureja mpp iste probleme kot mzp: narava konfliktov zasebnopravnih redov je v obeh primerih enaka, zato je tudi rešitev ista;⁵ kljub nekaterim posebnostim je torej treba pojmovati mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo kot enoto.⁶ Drugi zastopajo nasprotno nazor, namreč, da obstoje sicer med obema pravnima panogama razlike, vendar ne tolikšne, da ne bi bila v mpp dopustna analogna uporaba pravil mzp.⁷ Pristaši skrajnega mnenja pa trdijo, da v mpp ni utemeljena niti analogna uporaba načel mzp, ker se obe pravni panogi premočno razlikujeta. To mnenje se sklicuje na bistveno različen značaj, ki ga imajo v mpp nekatere važne ustanove kolizijskega prava: napotilo, pridržek javnega reda in neuporabnost navezne okoliščine, ki se je v znatni meri poslužuje mzp, namreč državljanstva. Zaradi navedenih razlik med obema pravnima panogama je v najtežjih problemih mpp po mnenju teh avtorjev analogna uporaba načel mzp nemogoča in je zato potrebno za mpp najti samostojne rešitve.⁸

Med mzp in mpp obstoji bistvena razlika, na katero opozarjata že naziva sama. Mzp predpostavlja navzkrižje zakonov dveh držav, suverenih in zato koordiniranih v ureditvi zasebnopravnih odnosov; za mpp pa obstoji ena država in znotraj nje nastanejo zasebnopravni konflikti. Glavna razlika je torej v hierarhični stopnji, na kateri navzkrižja nastajajo. Iz te razlike izhajajo vse druge: pravo ene pokrajine se v drugi pokrajini ne more imeti za tuje, retorzija je nemogoča. V mpp se tudi de lege lata načelno spoštuje enakopravnost vseh pokrajinskih zako-

⁴ Scrimali, 32—81.

⁵ Savigny, *System des heutigen römischen Recht*, 1849, VIII, § 348; Udina, *La legge polacca dal 2 agosto 1926 sui conflitti di diritto interregionale privato*, 1929, 7; Walker, *Internationales Privatrecht*, 1934, 10.

⁶ Nussbaum, *Deutsches Internationales Privatrecht*, 1932, 2.

⁷ Zitelmann, 397 sl; Klein, *Studien*, 1 sl; Lapajne, 331 in 335; Eisner, *Medjunarodno, medjupokrajinsko (interlokalno) i medjuvjersko bračno pravo kraljevine Jugoslavije*, 1935, 149; Sedláček, *Mezimístní právo vnitrozemské a jeho úprava do úplného sjednocení občanského práva*, 1930, 22.

⁸ Bartoš, *Potreba donošenja zakona o medjupokrajinskem sukobu zakona*, Arhiv, 1929, knj. 36, 74; Bartoš v recenziji Eisnerjevega *Medjunarodnega... bračnega prava*, Arhiv, 1935, knj. 48, 150; Ago, 21; Stelmachowski, *Das Problem des interterritorialen Privat- und Prozessrecht in Polen*, Ostrecht, 1926, 688.

nov,⁹ kar je v mzp pretežno samo zahteva doktrine. Navzlic temu pa večina razlik med obema pravnima panogama ni take narave, da ne bi bilo umestno v mpp analogno uporabljati pravila mzp. Res obstoje primeri, ko taka nalična uporaba ni možna. Kot primer se navaja v slovstvu navezna pogodba. V mzp imajo namreč stranke glede obveznostnih razmerij delno svobodo pri izberi merodajnega prava; z nalično uporabo načel mzp ni mogoče ugotoviti, kako daleč sega pravica takega razpolaganja strank v mpp. Taki primeri terjajo posebno ureditev. Izven tega pa sme in mora temeljiti mpp zaradi pretežne istovrstnosti problemov na naukih mzp.

Najtemeljitejša rešitev — hkrati odstranitev vseh navzkrižij med posameznimi pokrajinskimi pravnimi redi — je uveljavljenje enotnega materialnega zasebnega prava v vsej državi. Vendar ta rešitev, četudi je najboljša, ni vedno niti umestna, niti dosegljiva. Enoten zasebnopravni red se more ustvariti bodisi tako, da se pravni red dela države razširi na vse državno ozemlje ali pa da se ustvari nov enoten zasebnopravni red. Prva rešitev je upravičena, kadar pokrajinski zasebnopravni red, ki se naj razširi na vso državo, po kakovosti prekaša druge ali pa velja že na pretežnem delu države. Kadar se naj ustvari za vso državo enotno zasebno pravo, je treba zakone prilagoditi pravnemu pojmovanju vseh pokrajin; tega dela ni mogoče dovršiti v kratkem času in je zato neizogibna vsaj prehodna ureditev kolizij med pokrajinskimi pravnimi redi.

S kolizijskega stališča je najpopolnejša ureditev mpp sporov v posebnem zakonu. S tem se sicer ne odstrani raznopravnost pokrajin, pač pa se rešijo medpokrajinski konflikti. Tudi taka ureditev ni lahko delo: v razdobju dvajsetih let je izmed raznopravnih držav uredila medpokrajinske odnose na ta način edino Poljska z zakonom o pravu, ki velja za medpokrajinska zasebnopravna razmerja, z dne 2. avgusta 1926.¹⁰

⁹ Motivi k poljskemu zakonu o ureditvi medpokrajinskih razmerij: „Pojęciem naczelnem jest pojęcie równorzędności formalnej kodeksów obowiązujących na ziemiach polskich, równorzędności, posuniętej tak daleko, że nawet ekscepcja porządku publicznego nie może być przeciw żadnemu z nich zastosowana“ (cit. Przybyłowski, Prawo prywatne międzynarodowe, 1935, I, 97).

¹⁰ Besedilo pri Przybyłowskim, 47 sl; nekatera medpokrajinska zasebnopravna razmerja je po aneksiji Alzacije in Lorene uredila Francija z zakonom z dne 24. julija 1921 (Besedilo pri Niboyet, 357 sl).

Če take zakonske ureditve mpp ni, je treba najti nadomestne rešitve v okolnosti, da ima vsak zasebnopravni red vsaj norme o mzp. Te norme moremo uporabljati kot mpp, seveda s potrebnimi spremembami, ki upoštevajo različnosti obeh pravnih panog. Tako n. pr. navezujemo v mpp namesto državljanstva z domovališčem (prebivališčem) ali s pripadnostjo k pokrajini (deželanstvo), tudi s pristojnostjo v občino. Druga rešitev nastane empirično: enotna sodna praksa ustvari na temelju priznanih načel vede pravila za mpp, seveda če obstoji eno najvišje sodišče; to rešitev smatra Klein za edino možno in popolno.¹¹ Tretja rešitev je v tem, da se razširi mzp večjega dela države na vse državno ozemlje in se s tem ustvari hkrati enotna osnova za mpp. To rešitev predlaga Satter, češ da je edina spremenljiva in vedno uporabna.¹²

Izmed številnih aktualnih problemov mpp bomo obravnavali pomen pridržka javnega reda.

¹¹ Klein trdi (16—17), da mora sodnik, če ni enotne ureditve, razsoditi tako, kot bi odločil, če bi bil osrednji zakonodavec, pri tem pa mora slediti pravni vedi in celotni pravni tradiciji (prim. čl. 1 odst. 2 švic. civ. zak.).

Obe rešitvi je združil Sedláček v svojem referatu za III. kongres českolovaških juristov: „Ni nujno, da uredi mpp poseben zakon. Mpp razmerja se morejo urediti s stalno sodno prakso. Mpp je treba urediti po naslednjih dveh načelih: kot osebni statut se uporabljaj domovališče (bydlišťe), sicer pa naj veljajo za mpp analogno načela mzp (str. 22).“

¹² Grundlinien eines deutschen interlokalen Privatrecht, Ztschr. für vergleichende Rechtswissenschaft, 1940, 12. Satter sam ugotavlja, da je njegova metoda nepopolna in rešitev nemogoča brez eklektičnega postopka.

¹³ O pridržku javnega reda obstoji obsežna literatura. Razen sistemov mzp zlasti: Boissarie, De la notion de l'ordre public en droit international privé, 1888; Despagnet, L'ordre public en droit international privé, Clunet, 1889, 3, 207; Fedozzi, Quelques considérations sur l'idée d'ordre public international, Clunet, 1897, 69, 495; Pillet, De l'ordre public en droit international privé, 1890, Mélanges Pillet, 1929, I, 407; Kahn, Die Lehre vom ordre public, 1898, Abhandlungen, 1928, I, 161; Fiore, L'ordre public, Revue de droit international, 1902; Klein, Die Lehre vom ordre public, Arch. bürgerl. Recht, 1906, 311; Fiore, De la limitation de l'autorité des lois étrangères et de la détermination des lois d'ordre public, Clunet, 1908, 351; Weber, Die Lehre vom ordre public, 1922; Healy, Théorie générale de l'ordre public, Recueil des Cours de l'Académie de droit international, 1925, IV, 411; Vassalli, L'ordine pubblico rispetto a sentenze pronunziate da Tribunali del medesimo Stato, Rivista di diritto commerciale, 1921, 1.

II. Pridržek javnega reda.

Pravne narave pridržka javnega reda^{13 14} (*ordre public*) niti teorija niti zakonodaja doslej nista obče veljavno ugotovili. Teorija označuje pridržek javnega reda kot nekaj, kar je nemogoče opredeliti,¹⁵ ji je *deus ex machina*,¹⁶ mnogim pa je kar uganka.¹⁷ Zakonodaja se poslužuje dveh metod, namreč generalne klavzule in pa specialne (konkretne) označbe. Z generalno klavzulo odklanja uporabo indiciranega tujega prava, kadar bi njega uporaba škodovala javnemu redu, nravnosti ali dobrim  egam legis fori. Take označbe se poslužuje tudi naš izvršilni postopnik, ko odreka izvršljivost zahtevkom, oprtim na sodbo ali njej enako odločbo inozemskega sodi a,  e bi bilo pripoznati z izvršbo tako pravno razmerje ali ustvariti tak zahtevek, ki se mu v naši državi po njenih zakonih „iz ozirov javnega reda ali nravnosti“ ne pripoznava veljavnost ali izto ljivost (§ 5 št. 4 ip). Po splošnem mnenju je treba to pravilo, prevzeto iz § 81 avst. i. r., upoštevat tudi na področju mzp, čeprav je uvr eno v procesualni zakon.¹⁸ Taka splošna označba povzroča negotovost glede tega, kaj spada pod pojem javnega reda, nravnosti itd. Spričo te težkoče označuje specialna ureditev konkretne norme domačega materialnega prava, ki jim priznava značaj javnega reda in nasproti katerim je uporaba tujega prava izključena. Take vrste je n. pr. § 12/2 poljskega zakona o mzp, po katerem se tujci ne morejo poročiti na Poljskem, kolikor nasprotujejo sklenitvi zakona v tem zakonu taksativno našteti zadržki poljskega prava, n. pr. sorodstva ali sva tva.

Narava pridržka javnega reda se pokaže v njegovi funkciji. Tuje pravo se uporablja, kadar je življenjski pojav tako močno povezan s tujim pravnim redom, da smatra domača kolizijska norma za primerno, uporabiti nanj dotično tuje pravo. Ker je pravni red vsake države izraz njenih pravnopoliti nih stremljenj, nastane spričo zaukazane uporabe tujega prava neredko vprašanje, ali morda ne nasprotuje tuja pravna norma, ki jo je treba uporabiti, tistim načelom domačega pravnega reda, katerih

¹⁴ Izraz *ordre public* se je prvič pojavil v motivih k Code civil, kamor ga je vnesel Boulay.

¹⁵ Despagnet, 18.

¹⁶ Anzilotti, *Studi critici di diritto internazionale privato*, 1898, 193.

¹⁷ Bartin, * tudes de droit international privé*, 1899, 210.

¹⁸ Zimmermann, *Mezin rodn  pr vo soukrom *, 1935, 89 sl.

brezpogojno uveljavljenje ali pa odklonitev uporabe njim nasprotujočih predpisov tujega prava pomeni državno nujnost. V pravnem redu (v ustavi, v zakonih) izražene pravno-politične zamisli, temelječe na pomembnih svetovnonazorskih posebno gospodarskih, političnih in drugih osnovah so zato bistveni del državnega reda, od katerega sodstvo ne more odstopiti, marveč jih mora uveljaviti tudi takrat, kadar nalaga domači pravni red uporabo tujega prava.¹⁹ Take norme tvorijo javni red, ki povzroči odklonitev uporabe tujega prava.

Noben zakon, četudi načelno še tako pomemben, ne zahteva izključne uporabe²⁰ v tem smislu, da bi morala sodišča uporabljati vedno le domače pravo (lex fori). Tujemu pravu, ki ga indicira domača kolizijska norma, namreč ne moremo odreči veljavnosti, kadar nima življenjski pojav sploh nobene povezanosti z domačim pravnim območjem. Zato je pridržek javnega reda utemeljen samo takrat, kadar bi uporaba tujega prava izzvala z javnim redom nezdržljive posledice v obsegu domačega prava. Ne zadošča torej ugotovitev, da nasprotuje vsebina tujega prava temeljnim načelom domačega pravnega reda; pridržek javnega reda se ne obrača in abstracto proti normam tujega pravnega reda, temveč zabranjuje in concreto uveljavljenje posledic uporabe²¹ tujega prava pri nas, če bi pomenile kršitev važnih načel domačega pravnega reda. Pridržek ne zavrača uporabe tujega prava zaradi neugodne ocene njegove smotrnosti, niti zaradi retorizije, niti zaradi manjkajoče recipročnosti, marveč ga opravičuje zgolj načelna nerazdržljivost tujega pravnega reda z domačim.

Tako se pokaže pridržek javnega reda kot izjemna omejitev uporabe tujega materialnega prava, indiciranega po domači kolizijski normi, in sicer takrat, kadar bi uporaba tujega prava nasprotovala v domačem pravnem redu izraženim državnopolitičnim nazorom in kolikor bi se iz te uporabe izhajajoče kvarne posledice udeležile v domači državi.

¹⁹ Schmitt, Die nationalsozialistische Gesetzgebung und der Vorbehalt des „ordre public“ im internationalen Privatrecht, Ztschr. Ak. f. d. Recht, 1936, 204.

²⁰ Kahn, 183 in 252.

²¹ Pridržek javnega reda ima vedno namen, braniti domači pravni red pred posledicami uporabe tujega prava. V tej smeri graja Udina (Il diritto internazionale privato della repubblica Polacca, Rivista di diritto internazionale, 1927, 18) dikcijo poljskega zakona o mzp.

III. Pridržek javnega reda v medpokrajinskem zasebnem pravu.

O tem, kakšno vlogo ima pridržek javnega reda v mpp, pisci niso enotnega mnenja. Nekateri avtorji, predvsem iz starejše francoske šole, vključujejo mpp popolnoma v mzp in trdijo, da razmejuje mzp območja različnih zasebnopravnih redov ne glede na to, ali gre za razmejitev obsega veljavnosti iste države ali ve  držav. Zato ima po tem nazoru pridržek javnega reda v mpp isto funkcijo in enako vsebino, kakor kadar gre za uporabo zakona tuje države.²² To stali e zastopa n. pr. odločba Velikega suda v Podgorici, ki trdi, da gre tudi v mpp za uporabo tujega prava in je zaradi znatnih razlik med pokrajinskimi pravnimi redi mo na uporaba pridržka javnega reda.²³

Nasprotno stali e zastopajo nekateri predstavniki moderne šole, ki trdijo:  e samo dejstvo, da dovoljuje država na svojem ozemlju ve  zakonodaj, pomeni priznanje pokrajinskih pravnih redov kot ustreznih javnemu redu. Pravice, pridobljene po pokrajinskem pravnem redu, se morajo upoštevat na vsem državnem ozemlju. Naj se pokrajinski pravni redi  e tako razlikujejo med seboj, nikdar ne more nobena njihova norma nasprotovati javnemu redu v tej državi.²⁴ Istega mnenja je tudi Walker,²⁵ zlasti pa Klein, ki trdi, da bi upoštevanje tega pravila privedlo do manjše uporabe pridržka javnega reda v mzp.²⁶ Tej teoriji sledi poljski zakon o mpp, ker izključuje uporabo pridržka javnega reda v medpokrajinskih zasebnopravnih odnosih:

²² Arminjon, *Le domaine du droit international privé*, Clunet 1922, 229; Arminjon, *Pr cis de Droit international privé*, 1925 171; Surville, *Des conflits de lois sur la recherche de la paternit *, Clunet, 1915, 7.

²³ Priob ena v Arhivu, 1924, knj. 24, 384. Prim. op. 33. Podobno tudi znana odločba o mpp., v literaturi nazvana kot prokupljanska odločba: „Po nahodjenju Kasacionog suda propis   150 s. gradj. zak. je javnopravnog karaktera i imperativno zabranjuje iztra ivanje paterniteta vanbra nog o instva, pa je s toga pogrešno nala enje, da i pored ovakve izri ne redakcije navedenog propisa, ipak ima mesta primeni   163 austr. gradj. zak. za sporni slučaj“ (Arhiv, 1937 knj. 51, 470). K tej odlo bi Eisner, *Judikatura sudova na pojedinim pravnim područjima naše države o pitanjima medjunarodnog i medjupokrajinskog (interlokalnog) privatnog prava*, Godišnjak pravnog fakulteta, Zagreb, 1941.

²⁴ Zitelmann, I, 395 sl; Klein, *Studien*, 27; Eisner, *Medjunarodno bra no pravo*, 149 sl; Eisner, *Sukob pokrajinskih (lokalnih) zakona o pitanju iztra ivanja vanbra nog o instva*, Arhiv 1938, knj. 53, 46—47.

²⁵ I. c. 285.

²⁶ *Studien*, 4.

zakon o mzp namreč ureja pridržek javnega reda (§ 38), dočim ga zakon o medpokrajinskih zasebnopravnih razmerjih sploh ne omenja.²⁷ V načrtu zakona o mpp je predlagal Allerhand²⁸ celo, naj se izključi uporaba pridržka javnega reda tudi v mzp, kadar ustreza tuje pravo po vsebini enemu izmed pokrajinskih prav, ki so v veljavi na Poljskem.

Pretežno je mnenje, ki priznava tudi v mpp pridržek javnega reda, toda v znatno manjšem obsegu kakor v mzp. Po tem naziranju pokrajinski pravni redi zaradi povezanosti v eno državo, ki dovoljuje istočasni obstoj več pokrajinskih pravnih redov, načelno sicer ne morejo nasprotovati enotnemu, iz državnega prava izhajajočemu javnemu redu; kljub temu pa niso izključene tako pomembne razlike, da utemeljijo uporabo pridržka javnega reda. Nazor o taki izjemni veljavi pridržka javnega reda je prvi zagovarjal Savigny; njemu so sledili nekateri novejši pisci.²⁹ Po njihovem mnenju velja pridržek javnega reda predvsem za mzp, dočim se v mpp odnosih morejo pojaviti med pokrajinskimi zakoni le izjemoma take „prepadne razlike“, da je uporaba pridržka utemeljena. Pridržka javnega reda ni mogoče docela izključiti, in sicer tem manj, čim večje so razlike med pokrajinskimi pravnimi redi in čim večja je njihova pravna samostojnost. V bistvu se je tej teoriji pridružil Niboyet, ki uči, da ima ordre public v mpp isto funkcijo kakor v mednarodnem, samo da je njegova intenzivnost mnogo manjša.³⁰ Satter razlikuje med generalno „pridržno klavzulo“ in posebnimi primeri, ko je iz razlogov javnega reda izključena uporaba drugega pokrajinskega prava, indiciranega po kolizijski normi legis fori. Po njegovem mnenju se ne sme odklanjati uporaba drugega

²⁷ Zoll, 45; Przybyłowski, 179; Allerhand, 6. Poljska sodna praksa je tudi pred uveljavljenjem omenjenega zakona zastopala stališče, da je v mpp izključen pridržek javnega reda, češ da mu nasprotuje načelo državne edinstva (prim. odločbo vrhovnega sodišča v Varšavi z dne 17. 9. 1924, Ostrecht, 1926, 226).

²⁸ Uwagi do projektu międzynarodowego prawa prywatnego, 1920, 10 (cit. Przybyłowski, 175).

²⁹ Diena, 69; Lapajne, Mednarodno... zasebno pravo, 328; Lapajne, Kolizijske norme, 206—207; Przybyłowski, 178; Scrimali, 302—303; Beitzke, Das Verhältnis zwischen deutschen und österreichischen BGB, Ztschr. Ak. f. d. Recht, 1938, 369; Lederle, Die Vorbehaltsklausel und das deutsche interlokale Privatrecht, Ztschr. Ak. f. d. Recht, 1939, 345.

³⁰ Manuel de droit international privé, 1928, 19: v medpokrajinskem zasebnem pravu „l'ordre public n'a qu'une application très restreinte“.

pokrajinskega prava na osnovi generalne pridržne klavzule; nasprotno pa ne bi bil izključen pridržek takrat, ko pozitivna norma izrečno (specialno) izključuje uporabo njej nasprotnega predpisa.³¹

V mzp je vloga pridržka javnega reda enostavnejša, ker gre za razmerja med pravnimi redi samostojnih držav, ki so načeloma enakopravne edinice meddržavne zajednice. Docela drugačno je stanje v razmerju med pravnimi redi posameznih pokrajin iste države, kajti njih položaj kot normotvornih enot je tako v medsebojnem razmerju kakor tudi v razmerju nasproti skupni državi lahko zelo različen. Že ta ugotovitev kaže, da vprašanja pridržka javnega reda v mpp ne moremo reševati iz pojma pridržka javnega reda, ampak z vidika pravotvornega ustroja raznopravne države, to je z ozirom na tvorbo pokrajinskega prava v razmerju do državnega. S tega stališča bomo prereševali najznačilnejše tipe raznopravnih držav ter vpliv njihove pravotvorne strukture na pridržek javnega reda.

A. Kjer so pokrajinske zakonodaje o zasebnem pravu avtonomne in nima osrednja oblast nobenih pristojnosti v teh stvareh, ne nastajajo mpp odnosi, temveč razmerja, ki jih ureja mzp. V takih državnih oblikah namreč postavlja vsak del državnega ozemlja svoje zakone samostojno, neodvisno od državne oblasti, seveda tudi brez ozira na zasebnopravne zakonodaje drugih pokrajin (zveznih držav). Tako so bili n. pr. pokrajinski pravni redi nemškega cesarstva pretežno pravne norme suverenih držav: v razmerju do drugih pokrajinskih pravnih redov so bili prav tako tuje pravo kakor pravne norme katere koli države, ki ni pripadala k nemškemu cesarstvu. Svoje pravne veljave pokrajinski pravni redi niso črpali iz nemškega cesarstva, temveč iz — četudi po osrednji državni oblasti omejene — suverenosti držav članic. Slično je stanje v Združenih državah severne Amerike, kjer se rešujejo konflikti zakonov posameznih zveznih držav po načelih mzp in je zato uporaba pridržka javnega reda dopustna.³²

³¹ l. c. 24. Bartoš (Medjupokrajinski sukob zakona o nasledju, Arhiv, 1937, LI, 66) vidi v drugem odstavku čl. 26 uv. zak. k np („Za dedovanje nepremičnin veljajo utesnitve razpolaganja... ki jih predpisuje zakon kraja, kjer ležijo“) določbo, ki „sa razloga ordre public te pokrajine zabranjujejo slobodno razpolaganje nepokretnostima, koje se na tome području nalaze“.

³² Prim. Lederle, 343; Healy, passim.

Prepovedi odsvojitve in obremenitve v izvršbi in stečaju.

Doprinos k vprašanju o nerubljivosti predmetov.

Dr. Rudolf Sajovic.

§ 1. Odsvojitvena prepoved — nerubljivost.

I. Sorodnost med odsvojitvenimi prepovedmi in izvršilnimi oprostitvami.

Lastninsko pravico označujejo kot najpopolnejšo na stvari, ker daje lastniku vsebinsko in časovno neomejeno možnost, uporabljati stvar in razpolagati z njo. Stavek, kakor so ga in ga še danes uporabljajo za ponazoritev (definicijo) te pravice in ki ga povzamemo tudi iz zakonskih predpisov (prim. §§ 354, 362 odz., čl. 832 cc., § 903 nem. d. z., § 641 švic. d. z.). Vendar v omenjeni popolnosti ni bil nikdar v skladu z dejanskim stanjem. To poudarjajo zvečine že navedene zakonske določbe, še bolj očitno pa izražajo isto novi zakonski načrti državlanskega prava kakor § 278 čhsl., §§ 384 sl. jdz., § 346 osn. gradj. zak. za N. D. H. Čeprav daje lastninska pravica največjo moč nad stvarjo, je ta moč lahko omejena v toliki meri in na toliko načinov, kakor pri nobeni drugi pravici. Utesnitve lastninske pravice so najrazličnejše vrste, nahajamo jih v vsakem pravnem redu, ustanovljene so iz javnih ali zasebnih interesov, posegajo v lastnikovo razpolagalno pravico, prepovedujejo lastniku nekatere načine uporabe, nalagajo mu včasih posebne dolžnosti, kako skrbeti in ravnati s stvarjo.

Izmed omejitev stoje na prvem mestu prepovedi odsvojitve in obremenitve, ki odvzemajo lastniku možnost, pravno razpolagati s stvarjo. Tudi te so zelo številne, prva svetovna vojna je povzročila obilico odsvojitvenih prepovedi za predmete vsakdanje potrebe, poveljni čas mnogo drugih, ki so bili v zvezi z nameravano in izvršeno razlastitvijo ali s podelitvijo za življenje potrebne zemlje posebnim interesom. Večinoma so te prepovedi izginile, bile so že skraja mišljene samo za določen čas. Nekatere so ostale, druge pa s spremenjenim položajem nastajajo, so često verna ponovitev starejših, četudi dobivajo v podrobnostih tuptam drugačno ureditev. Kadar so torej predmet posebnega obravnavanja, ni toliko važno, da bi zajeli množico vseh prepovedi in jih prikazali v celoti v njih pravnem učin-

kovanju, ampak je mnogo smotrnejše, izbrati izmed njih le najbolj tipične in opisati te. Pravno obravnavanje drugih bo namreč več ali manj podobno.

Dokaj odsvojitvenih prepovedi uvajajo izvršilni in stečajni zakoni. Svrha teh je, utesniti svobodno lastnikovo razpolaganje s stvarmi, kolikor bi takšno razpolaganje moglo izjaloviti učinke, ki jih izvršilni in stečajni zakon hočeta doseči. Preprečijo in odklonijo naj tem učinkom nasproti delujoče vplive. Te prepovedi nastanejo šele v izvršilnem in stečajnem postopku in prestanejo obenem z njima. V tej razpravi ne gre za take prepovedi precej priproste narave ampak nasprotno za prepovedi, ki jih moramo upoštevati tudi zunaj imenovanih postopkov, ki pa razvijajo v njih svojevrstne učinke. Izmed teh je imenovati na prvem mestu občo pogodbeno prepoved odsvojitve in obremenitve (§ 364c odz.), o kateri lahko trdim, da predstavlja osnovni tip istih.

Kakor onemogoča taka prepoved v svobodnem prometu razpolaganje s stvarjo, s tem pa tudi nabavo denarnega nadomestka zanjo, ki bi ga lastnik uporabil za poplačilo svojih dolgov, tako prepreči na drugi strani prodajo v izvršbi in dodaja stvarjem naravo nerubljivosti, nedosegljivosti za terjatve zahtevajočih upnikov. S tem dobi odsvojitvena prepoved najučinkovitejšo sankcijo, ki se ji mora ukloniti tudi državni organ, hoteč poseči po stvari in jo uporabiti za plačilo izvršljive terjatve. Obenem se s tem doseže, da se ohrani imovina dolžniku.

Zaradi takega učinkovanja pa se snidejo odsvojitvene prepovedi na isti ravni z izvršilnimi oprostitvami. Najsi so ustanovljene te iz javnih ozirov, odsvojitvene prepovedi pa zasledujejo več ali manj izključno zasebne koristi, ene kakor druge skušajo doseči cilj s tem, da izvzamejo iz izvršbe zasebno lastnino in jo ohranijo dolžniku pred upnikovimi zahtevki. Nerubljivost pomeni v pravnem redu prav za prav zaščito zasebne lastnine, pa naj jo pojmujejo kakor koli. Sorodnost odsvojitvenih prepovedi in izvršilnih oprostitvev je še očitnejša, ker priznavajo zadnjim mnogi učinkovitost tudi zunaj izvršilnega postopka. Z nerubljivostjo sta se primaknili obe pravni ustanovi tako blizu druga drugi, da je usoda pogodbenih prepovedi podobna tudi oni izvršilnih oprostitvev, tako da nudi bolj izčrpna zakonska ureditev teh kažipot za obravnavanje odsvojitvenih prepovedi, ker moremo prav glede njih opredeliti najlažje pravne odnose, v katerih so do stvari, zadetih s prepovedjo, lastnik in druge v izvršbi nastopajoče osebe.

Izvršilne oprostitve in odsvojitve prepovedi so torej najtipičnejše prepovedi v izvršilnem in deloma tudi v stečajnem postopku, med njima je seveda tudi vmesnih oblik, ki tvorijo naraven most od enih do drugih.

O oprostitvah in prepovedih samih, ne o zvezi med njimi, so pisali in razpravljali že precej, vendar ne tako popolno, kakor bi bilo želeli. Zato tudi še ni tiste teoretične zgradbe, ki bi nudila trdno podstavo za njih obravnavanje in upoštevanje, tako v vsakdanjem pravnem prometu kakor v sodni praksi. Dočim imamo nekatere strani njih pravnega življenja dobro raziskane, o drugih slovstvo molči ali pa prehaja s kratkimi opazkami mimo njih. Le te neobdelane strani podrobneje obravnavati, je naloga predmetnih raziskovanj, dočim se drugih zgolj dotikam, zlasti ako sprejemam izsledke, ki so jih že odkrili.

§ 2. Posamezne prepovedi.

II. Izvršilne oprostitve.

Po izvršilnem pravu je vrsta telesnih stvari in pravic, ki so izvršbi odtegnjene. V takem primeru govorimo o izvršilnih oprostitvah in omejitvah. Zakon na nekatere stvari iz socialnih, gospodarskih in drugih razlogov izvršbe ne dopušča.¹ Oznaka „izvršilnih oprostitvev“ je pravilna vprav zato, ker nemožnost pravnega prometa z njimi ni bistveno svojstvo, marveč se to pokaže zvečine in predvsem šele v izvršbi. Zakon oznamenuje nekatere stvari kot take a) kadar so v nekem posebnem razmerju do zavezanca (gl. n. pr. §§ 209, 214 in sl. ip.), b) ako so v takem do neke druge stvari (§ 211 ip.: priteklina nepremičnin in rudnikov), c) ali ako služijo v širšem pomenu splošnosti (§ 20 ip.: lastnina javnih in obče koristnih naprav, ki se v upnikovo poplačilo ne more uporabiti brez škode za neposredne javne koristi, § 210 ip.: predmeti poštne, telegrafske in telefonske službe itd.). V primeru pod a) je zavezančeva oseba, njegov gospodarski obstoj razlog, zakaj bodi dotična stvar izvzeta od izvršbe, pod b) možnost gospodarskega ukoriščenja glavne stvari in pod c) vidiki splošne koristi.

Če pustimo v nemar iz različnih pravnopolitičnih razlogov ustanovljene izvršilne oprostitve (§ 20 ip.) in se omejimo le na splošne, imamo v pogledu nepremičnin samo ono po § 151 zak. o neposrednih davkih. Hiša kmetovalca,

¹ Čulinović, Socialnost v izvršenju, Pravos. 1940, 157 sl.

ki mu je kmetijstvo glavni vir za lastno vzdrževanje in njegove družine, s hišnim okolišem 20 arov ni predmet izvršbe s prisilno dražbo za izterjavo državnih in samoupravnih davkov. Ta izvršilna oprostitev se razlikuje od drugih gori omenjenih v tem, da izključuje le tisto prisilno prodajo, ki se vodi za poplačilo javnih davščin, da pa dopušča kakršno koli drugačno pravno razpolaganje z nepremičnino, zlasti tudi prostovoljno odsvojitvev.

Primer § 69 ip., ki ga izvršilni postopnik nazivlje sicer kot izvršilno omejitev, spada po bistvu le deloma semkaj, v resnici gre bolj za določen vrstni red pri izvršbi (*beneficium ordinis*), po katerem mora postopati upnik pri izvršbi. Le kolikor so zahtevajočemu upniku na razpolago druge zavezančeve stvari kot izvršilni predmeti, učinkuje omejitev po § 69 ip. kot izvršilna oprostitev.

Troje je, kar daje izvršilnim oprostitvam pravni pomen in posebno, njim lastno pravno vsebino.

1. Izvršilna oprostitev je podana le, ako in kolikor časa obstoji dotična posebna vez s pravnim subjektom. Rokodelsko orodje n. pr. le, ko ga rokodelec kupi, nameni za lastno opravljanje rokodelstva in mu je tako tudi za isto neizogibno potrebno. Izgubi to svojstvo, ako si nabavi nov takšen predmet ali ako opusti dotično rokodelstvo. Odločilno za to svojstvo je stanje ob opravi rubeža ali še takoj po tem, neupoštevni so oziri na preteklost ali na daljno bodočnost.

2. Pravno razpolaganje z oproščenimi predmeti ni onemogočeno, razen kolikor zakon ne odreja drugače. Izključeno je prostovoljno razpolaganje s terjatvami in pravicami, ker zakon to izrečno določa (§ 253 ip.). Za telesne premične stvari pa zakon izrečno ničesar ne odreja, zato tudi ni edinosti v razlagi. Vprašanje je, ali n. pr. rokodelec lahko proda neizogibno potrebno mu orodje, ali ga more tudi veljavno zastaviti.

Eno naziranje zatrjuje, da je sleherno razpolaganje z izvršbi odtegnjenimi predmeti nedopustno in utemeljuje to s pozivom na § 253 ip.² Toda nav. zakonska določba je izrečno dana samo za terjatve in zato njene vsebine ni moči prenašati na pravna razmerja v pogledu telesnih premičnih stvari, ker bi moral zakon povedati kaj takega že pri § 209. Drugo naziranje priznava odsvojitvev od izvršbe odvzetega predmeta za povsem veljavno, priznava

² Werk, Teoretsko-praktični priručnik jugoslavenskog građanskog parničnog prava. Izvršni postupak u teoriji i praksi, 60.

tudi veljavnost prostovoljne zastavitve istega, vendar pa pravi, da take zastavne pravice s sodno izvršbo ni moči realizirati, ker zakon izvršbo prepoveduje. To naziranje je v slovstvu in sodstvu prevladujoče, utemeljujejo ga pa različno.

Pozivanje na § 253 ip. je že iz povedanih razlogov nezadostno. Tudi golo sklicivanje na prepoved izvršbe³ po mojem mnenju ne more rešiti položaja, zlasti ko se obenem priznava, da mora biti dotični predmet v posebnem odnosu do zavezanca. Tega pa je porušil že zavezanec sam, ko je dal predmet v zastavo. Saj je moral pri tem izročiti potrebno mu orodje, molzno kravo v posest, če je hotel dovoliti upniku zastavno pravico. Boljšo, četudi ne zadovoljivo utemeljitev je podal Klang,⁴ češ da bi se s pripustitvijo izvršbe prostovoljno zastavljenega predmeta obšel kaj lahko zakonski predpis. Vprašanje, ali je v uvodu tega odstavka izraženi rek pravilen, je postalo pereče. Potrjuje ga edino Pollak,⁵ češ da je izvršba na prostovoljno zastavljeni, od izvršbe izvzeti predmet dopustna,⁵ vsi drugi ga vsaj deloma zanikajo.

Že iz navedenih utemeljitev posnemamo lahko kopico pomislekov zoper naziranje, da je tudi izvršba prostovoljno zastavljenih nerubljivih predmetov nedopustna. Pokažemo pa lahko, razen navedenih primerov §§ 20, 69 ip., 151 neposr. davk., da zakon včasih izvršbo nanje naravnost dovoljuje. Po § 71 ob. z. smejo zastavljalnice sprejemati v ročno zastavo kakršne koli premičnine in jih, če jih zastavitelj pred dospelostjo posojila ne reši, prodati na javni dražbi. Zastavljalnica ne gleda, ali bi bile premičnine od izvršbe sicer izvzete, tudi prejšnje pravice, pridobljene po drugih osebah, imajo pri poravnanju posojila prednost le, če je zastavljalnica ob prevzemu v zastavo zanje vedela ali morala vedeti. Edina omejitev je, da sme zastavljalnica predmete dotične vrste sploh sprejemati v zastavo. Še bolj določno in naravnost sodno izvršbo dopušča § 20/1 ip., češ da je dopustna v ostvaritev pogodbene zastavne pravice

³ Goršič, Tumač zakona o izvršenju i obezbedjenju, 397. — Matijević-Čulinović, Komentar zakona o izvršenju i obezbedjenju IV, 1887. — Dokaj podobno Blagojević B, Sistem izvršnega postopka, 215 op. 83, ki pa pravi, da preide v tem primeru zastavno pravo v zadržno pravico, naziranje, ki je seveda teoretsko nevzdržljivo. — Neumann-Lichtblau, Kommentar zur Exekutionsordnung, 779. — Ehrenzweig, System des österr. allg. Privatrechts I/2, 246.

⁴ Klang-Klang, Kommentar zum allg. bürgerl. Gesetzbuch 1/2, 247.

⁵ Pollak, System des österr. Zivilprozessrechts, 824.

na predmete samoupravnih teles in občekoristnih ustanov, s čimer je izraženo, da se upošteva vnaprejšnje dolžnikovo odrečenje izvršilni zaščiti. Omenjeni določbi sta vsaj v načelu raznovrstni, kajti prva o zastavljalnicah pogoduje zastavnega upnika, druga pa je izdana v dolžnikovo zaščito. Vendar pa pronica iz obeh ista misel, da se more dolžnik s pravnimi razpolaganji pred izvršbo bodoči izvršilni zaščiti odreči, ako se to zgodi pred dejansko izvršbo, tedaj v času, ko more z deli svoje imovine še svobodno razpolagati in ko upa, da do izvršbe sploh ne bo prišlo, da bo ob dospelosti zastavnega dolga zastavljeni predmet mogel rešiti.

Ali moremo s to mislijo spraviti v sklad tudi zamisel prepovedi, izražene v § 253 ip., razpolagati s terjatvami, ki so izvršbi odtegnjene? Ali naj omejimo uporabo § 253 ip. zgolj na predmete, ki se po sistematiki zakona in po besednem izražanju nanje nanašajo, ali naj razlagamo § 253 razširjevalno, kakor dela večina, in s tem zavrremo nazarje, da izvršilne oprostitve svobodnega razpolaganja s premičnimi stvarmi ne izključujejo?

Čuli smo, da izključujejo branilci splošne uporabe § 253 ip. samo izvršilno prodajo stvari, ne pa tudi prostovoljne odsvojitve in zastavitve, in da dajo pri prostovoljni zastavitvi zastavnemu upniku vse ostale pravice razen izvršilne prodaje. Krojač, ki mu je šivalni stroj za izvrševanje njegovega rokodelstva neizogibno potreben, sme ta stroj torej prodati, ne da bi si nabavil drugega, ga sme tudi zastaviti, to je dati v hrambo zastavnemu upniku, ker drugače do zastave ne pride, kjer lahko ostane leto, dve leti ali še več. Ne sme pa po tem razlogovanju upnik tudi po preteku let, ko se je nahajal stroj pri njem, predlagati, da se zastavljeni stroj izvršilno proda. Posledica tega bo, da upnik izvršilne prodaje sploh ne bo predlagal, in stroj bo lahko ostal nemoteno v njegovi posesti, dokler bo zastavljen.

Kje je tu zakonska zaščita? Ali je ta manj potrebna, ako krojač proda stroj sam ali mu ga proda izvršilni organ?

Gledati pa je tudi na svrho izvršilne zaščite. Ta more biti smiselna samo takrat, kadar ohranja zavezančevo posestno stanje, kakršno je ob opravljanju izvršbe, ne pa da naj bi se z njo zavezancu ugoden položaj šele ustvaril. Tega si mora ustanoviti zavezanec sam in v tem ga ščiti izvršilni zakon, ako ga spremeni ali poruši sam, mu zakon ne pomaga.

Oglejmo si še nadaljnji primer! Krojač je šivalni stroj prodal, vzel kupnino, stroja pa kupcu ni izročil. Prodaja je veljavna, tako pravijo, pa tudi izvršba na izročitev stroja po § 301 ip. je dopustna. Ali ne bi bilo edino dosledno, zatrjevati obenem nedopustnost prisilne prodaje prostovoljno zastavljenega predmeta in izvršbe po § 301? Izvršilna zaščita je v zadnjem primeru prav tako potrebna.

Razlog, da pravnega stavka, ki ga vsebuje prepoved § 253 ip., ne razširjamo na druge izvršilne oprostitve, je končno tudi v predmetu izvršilne zaščite po §§ 241—252 ip. V vseh teh primerih gre za bodoče terjatve, o katerih deloma niti upravičenec ne ve, ali bodo sploh nastale ali mu bodo sploh prišle v prid. Gre za bodoče miloščine, plače, pokojnine, preživnine, rente, ki jih še nima, ki mu bodo na razpolago šele, če bo doživel dan njih dospelosti. Izvršilna oprostitvev po § 209 ip. ščiti predmet, ki ga zavezanec že ima, ki ga že zna ceniti za lastno vzdrževanje, terjatev po §§ 241—252 ip. pa upravičenec še ne uživa, zato se da tudi lažje pripraviti do tega, da razpolaga z njimi v upanju, da se mu bo že posrečilo nadomestiti izpadek, ki bi ga utrpel s predčasnim razpolaganjem. Brž ko so oproščene terjatve izplačane, se skrči obseg zaščite, št. 9 § 209 ip. izvzema od izvršbe samo še delne zneske poprej v celoti zaščitene terjatve, nobenega dvoma pa ni, da sme upravičenec celotno, od izvršbe izvzeto plačo že prvi dan porabiti. Za primere oprostitvev po §§ 241—252 ip. je jasno, da je podana potreba po dalekosežnejši zaščiti kakor glede predmetov, ki jih dolжник že uporablja.

Dovolj razlogov, da odklanjam v slovstvu in sodstvu prevladujoče naziranje o splošni nedopustnosti in neveljavnosti razpolaganja s predmeti izvršilnih oprostitvev in da izrazim kakor v uvodu stavka pod 2, da ustanovitev izvršilne oprostitve sama po sebi, brez izrečne zakonske določitve, prostovoljnega razpolaganja z dotičnimi predmeti ne zabranjuje in ne izključuje. Menim, da se spremenitev tega stanja tudi de lege ferenda ne priporoča, ker ima dolжник na razpolago še vedno tožbo po št. 4 § 879 odz., če je moral iz stiske izročiti predmet upniku in s tem porušiti vez, ustanavljajočo izvršilno oprostitvev.

5. V istem obsegu, kolikor je nedopustna izvršba, na od izvršbe prostih stvarih tudi zakonite zastavne in prvenstvene pravice ne morejo nastati (prim. čl. 3 ur. z dne 4. junija 1937, Sl. N. 131-XXXIX/293, Sl. L. 360), prav tako ni mogoča izvršba v zavarovanje in se ne morejo v pogledu nanje dovoliti začasne odredbe (§ 330/2 ip.).

Izvršilne oprostitve so tipičen primer zakonite prometne prepovedi. Zvečine nastanejo sicer šele z izvršbo ali s stečajem in se v toliko razlikujejo od drugih, ki nastanejo že pred imenovanima postopkoma. Prav zaradi tega služijo za vzorec tudi drugim omejitvam. Ustanovljene iz javno-pravnih ozirov učinkujejo v izvršbi absolutno in se jim dolžnik ne more odreči. (Drugod, n. pr. v Nemčiji, jih presojuje mileje, priznavajo odrečenju zaščite, tudi če se izjavi v izvršbi, popoln učinek, dovoljujejo, da zamenja upnik zavezančev dragoceno a nepogrešljivo stvar z drugo, bolj priprosto in opravi izvršbo na izmenjano, pripuščajo, da da dolžnik stvar sam v plačilo).⁶ Absolutnost v tem smislu pomeni, da je sleherna izvršba nedopustna. Zaradi tega se izvršba na od izvršbe proste stvari sploh ne more dovoliti, če se je navzlic temu dovolila, je neveljavna in ne postane veljavna niti, če postane dovolitev izvršbe pravnomočna. Nedopustnost učinkuje do konca dražbenega (vnovčitvenega) postopka, dokler ne postane domik izdražene premične stvari pravnomočen. Še celo po domiku in po izročitvi stvari kupcu ali po izterjanju zarubljene in v plačilo prenesene terjatve bo včasih možno, uveljaviti nedopustnost izvršbe in zahtevati nadomestilo za po nepravem odvzeto stvar.

(Nadaljevanje prih.)

Književna poročila.

Prof. Carrara Giovanni: *La fonction sociale des institutions et des rapports juridiques agricoles dans la législation la plus récente des divers pays.* — Rome 1942. P. 63.

Ta spis, ki ga je napisal avtor kot uvod v Mednarodnem letopisu za agrarno zakonodajo (l. 1941, vol. XXXI.), je izredno zanimiva primerjalna studija o osnovnih nagibnostih v agrarni politiki našega časa. Prof. Carrara prikazuje, kako se v agrarni zakonodaji zadnjih let, osobito v oni iz l. 1940 in 1941, očitujejo oblike, struktura in intenzivnost socialne funkcije pravnih odnosov in naprav na agrarnem področju, t. j. tendenca prirejati in podrejevati osebne pravice poljedelskih producentov občestvenim interesom naroda in države. Glede te socialne funkcije ugotavlja, da postaja močnejša v skorajda vseh državah, da prikazuje v poljedelstvu svoj tipičen značaj ter da sega prav do jedra juridičnih osnov, ne da bi spremenila njih bistvenih prvin.

Iz novejših civilnih zakonov, osobito iz novega italijanskega državlanskega zakonika ter iz obširne specialne agrarne zakonodaje naj-

⁶ Gl. Baumbach, *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 14. izd., 1076. — Nepravilno navaja Matijević-Culinović op. c. IV., 1897 pod št. 22 staro avstrijsko odločbo, ki je postala brezpredmetna že z izdajo i. r.

novejše dobe je videti, kako močno se ravno z ozirom na poljedelstvo uveljavlja naziranje, da pomeni zasebno gospodarsko prizadevanje obenem tudi izvrševanje občestvenih nalog, osobito, kako pridobiva poljedelska lastnina značaj socialne funkcije. To lastnino zmiraj dalekosežneje omejujejo zakonske norme n. pr. o obveznem obdelovanju, o vzdrževanju zemljišč v določenem stanju, o obveznih zlozbah, o minimalnem obsegu kmetijskih obratov, o obvezah, ki so v zvezi z melioracijami in kolonizacijami, o omejevanju tržnega prometa z zemljišči i. pod.; najbolj dalekosežne postajajo omejitve svobodnega razpolaganja na področju gospodarjenja z gozdovi. Po nazoru o poljedelski zemljiški lastnini kot socialni funkciji naj smejo razpolagati posestniki poljedelsko uporabnih zemljišč samo tako, da ostane zasledovanje njih osebnih interesov v skladju z občestvenimi interesi, ki jih hoče država realizirati, pa naj so ti interesi že ekonomske, politične, demografske socialnopolitične ali kakršne drugačne narave. Naraščajoča socialna reglementacija agrarne lastnine sicer ne spreminja jedra lastninske pravice, toda ta izgublja svoj absolutni značaj. Tipično značilna je formulacija čl. 832 novega ital. civ. zakonika, po kateri „ima lastnik popolno in izključno pravico ukoriščati stvari in z njimi razpolagati v mejah zakonsko določenih obveznosti in z izpolnjevanjem teh obveznosti“, dočim opredeljuje čl. 436 ital. civ. zak. iz l. 1865 lastnino kot „pravico ukoriščati stvari in z njimi razpolagati kar najbolj absolutno s pogojem, da jih ne uporablja na načine, ki jih zakoni ali uredbe prepovedujejo.“

Vrhovni občestveni interes, ki podeljuje zasebnemu pridobitnemu delovanju kmečkih gospodarjev malodane že značaj javne službe, je varovanje prehrane prebivalstva; ta preobrat v naziranju na značaj poljedelske proizvodnje nas spominja na podobno izražena načela na drugih področjih, uveljavljena tako v italijanski kakor tudi v drugih zakonodajah, ki pridobivajo v njih subjektivne pravice zlasti one gospodarske narave, značaj dolžnosti do kakšne kolektivitete, osobito do države in naroda (*notion de la propriété conçue comme droit-devoir*).

Ta tendenca se ne uveljavlja samo glede poljedelske zemljiške lastnine, marveč, kakor avtor dokazuje, tudi glede zemljiškega zakupa s predpisi o prepovedi podzakupa, reviziji zakupnih pogodb, minimalni zakupni dobi, podaljševanju zakupne pogodbe, o odškodninah za melioracije, izvršene od zakupnika, i. pod. Naziranje o socialni funkciji ekonomskega prizadevanja zasebnikov se očituje nadalje še v onih normah, ki se tičejo kmečkega delavstva in njegovih stanovanjskih razmer, prvenstva agrarnih producentov pri prideljevanju delovnih moči, vzvratne napotitve mestnih delavskih družin kmečkega pokolenja na kmečko podeželje, sindikalne organizacije poljedelskih poklicev i. dr.

Znanstvena vrednost tega sicer ne obsežnega pa vsebinsko bogatega spisa se nahaja v analizi agrarne zakonodaje glede novih ekonomsko- in socialno političnih tendenc, ki se skrivajo za juridičnimi formulami zakonskih besedil, ter v jasno ter pregledno podani sintezi. Za to, da je delo zares posrečeno, jamči že sloves, ki ga v mednarodnem znanstvenem svetu uživa prof. Carrara, ki si je kot priznano temeljit raziskovalec splovinarske pogodbe (*Il contratto di mezzadria*, Urbino, 1928), nadalje kot avtor obsežnega „*Corso di diritto agrario*“, 3 zv. 1950, 2. izd. 1958 pridobil kvalifikacijo enega izmed

prvih strokovnjakov na področju agrarne zakonodaje in ki ima kot že dolgoleten vodja sekcije za agrarno zakonodajo pri Mednarodnem zavodu za poljedelstvo ter kot urednik njegovega *Annuaire international de législation agricole* in njegovega *Bulletin international de droit agricole* tudi najboljše priložnosti pridobiti si za svoje znanstveno delovanje kar najbolj popoln pregled.

A. Ogris.

Bogoslovski smotra. Zagreb. 1942. God. XXX. br. 4.

Bulletin international de Droit agricole. Rome. 1942. III. No. 6.

Dott. Pilotti Massimo: Condominio e coimperio nel Diritto internazionale. Estratto della Rivista di Diritto Pubblico — La Giustizia Amministrativa, 1941—XIX, fascicolo di Maggio. p. 35.

Ekonomist. Zagreb. 1942. God. VIII. br. 11—12.

Ekonomist. Zagreb. 1943. God. IX. br. 1—2.

Mjesečnik. Zagreb. 1943. God. LXIX. br. 1—2.

Mjesečnik. Zagreb. 1943. God. LXIX. br. 3.

Mjesečnik. Zagreb. 1943. God. LXIX. br. 4.

Právník. Praha. 1943. R. LXXXII. č. 3.

Právny obzor. Bratislava. 1943. R. XXVI. č. 1—2.

Právny obzor. Bratislava. 1943. R. XXVI. č. 3.

Právny obzor. Bratislava. 1943. R. XXVI. č. 4.

Rivista di Diritto privato. Padova. 1942—XX. A. XII. N. 4—5.

Rivista di Diritto privato. Padova. 1942—XX. A. XII. N. 6.

Rivista italiana di Diritto penale. Padova. 1942—XXI. A. XIV. N. 4.

Razne vesti.

Dr. Tominšek — disciplinski sodnik. Dne 24. marca 1943 je umrl po mučni bolezni dr. Fran Tominšek, odvetnik v Ljubljani. Pred štirimi leti in pol, ob sedemdesetletnici (rojen je bil 26. novembra 1868) je Slovenski Právnik na tem mestu omenil na kratko njegovo vsestransko pravniško delovanje, še posebej njegovo članstvo pri komisiji za državne pravosodne izpite. Danes, ko ga ni več med živimi, poživimo spomin nanj s kratkim orisom njegovega udejstvovanja v stanovski odvetniški organizaciji. To nam pokaže v najlepši luči lik njegove nesebične in čiste osebnosti, pa poudari tudi izredno delavnost, ki ga je dičila, če premislimo, da je bil pokojni neutrudljiv član tudi drugih organizacij in da si je pridobil neveljavih zaslug za slovensko planinstvo.

Dr. Fran Tominšek je bil dober pravnik ter odličen odvetnik in kazenski zagovornik. S svojim energičnim a zaeno uljudnim nastopom ne le pred sodišči temveč tudi v občevarju s strankami in stanovskimi tovariši si je takoj spočetka pridobil in ves čas svojega poklicnega poslovanja obdržal velik ugled in spoštovanje. Vse to je napotilo občne zборе odvetniške zbornice od l. 1921 naprej, da je bil ponovno izvoljen v komisijo za odvetniški in sodniški izpit. Tovariško zaupanje je šlo pa še dalje. Zaradi na vse strani pravilnega in dostojnega nastopanja je bil pokojnik že na občnem zboru odvetniške zbornice l. 1910 izvoljen za namestnika v disciplinski svet, na občnem zboru leta 1913

pa za rednega člana. Z izčrpnimi in stvarnimi referati je vzbujal v tem kolegialnem sodišču pozornost, tako da je bil leta 1921 izvoljen za predsednika. Na tem častnem a zaeno tudi odgovornem mestu so ga obdržale vse nadaljne volitve. Najboljši in najlepši dokaz njegovega objektivnega delovanja je bilo dejstvo, da je bil skoraj vselej soglasno izvoljen. V dobi njegovega predsedstva je bilo obravnavanih 846 lažjih in težjih primerov. Ni bilo zanj lahko delo, vglabljati se v vsak posamezni primer, izluščiti pravo jedro iz čestokrat neosnovanih ovadb kverulantskih strank, ki so jih podpirali zakotni pisarji, prebirati obširne sodne spise, predsedovati dolgotrajnim razpravam itd. S pravičnimi razsodbami, pa naj so bile obsodilne ali oprostilne, si je vedno bolj utrjeval svoje stališče kot nepristranski sodnik, ki se pri presojah posameznih primerov ni oziral ne na desno ne na levo, temveč dal vsakemu svoje, pravici in pravičnosti pa zadoščenje. To vrzel bo težko izpolniti. Zato je tudi s tega stališča globoko obžalovati, da se je pok. dr. Fran Tomiňšek toliko prezgodaj odselil iz kroga svojih tovarišev.

Dr. A. Š.

Prof. dr. Mih. P. Čubinski in slovensko praviňstvo. Sredi februarja t. l. je iz Beograda dospela vest o smrti univ. prof. dr. Mihajla P. Čubinskega, enega najodličnejših sodobnih kriminalistov in vidnega sodelavca pri preosnovi našega materialnega in formalnega kazenskega prava. V tej kratki spominski notici utegnemo le bežno označiti življenjsko pot prof. Čubinskega, predvsem pa hočemo prikljcati v spomin njegove zveze s slovenskim praviňstvom.*

Rojen v Kijevu v rodbini znanega etnografa Pavla Čubinskega, je prišel pokojni že v zgodnji mladosti v neposredni stik z visoko kulturno sredino in je živel v ozračju literarnih in znanstvenih interesov. Po dovršenih pravnih študijah na kijevski univerzi je izpopolnjeval strokovno izobrazbo na Dunaju pri Wahlbergu in Lammaschuter v Halleju pri slovečem Franzu von Lisztu. Že s 25 leti je postal privatni docent na univerzi v Kijevu, nekoliko let pozneje pa je bil imenovan za profesorja na pravni fakulteti v Harkovu, nato je zavzel položaj rektorja Juridičnega liceja v Jaroslavlju. Naposled je bil postavljen za rednega profesorja in hkrati za kasacijskega sodnika v Petrogradu. L. 1918 je bil nekaj časa pravosodni minister v kijevski ukrajinski vladi Skoropadskega.

Svoj znanstveni credo je kot izrazit zastopnik Lisztove sociološke smeri oblikoval že v razpravi o Wahlbergu, objavljeni v Lisztovi „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft“ (letnik 25), v svojem delu „Nove šole v kazenskem pravu“ (l. 1899), v monografiji o nagibu kaznivega dejanja (l. 1902) in zlasti v obsežnem sistemu kriminalne politike (l. 1905). V področju te znanstvene panoge je bil Č. pravi pionir. Njegov „Kurz kriminalne politike“ je bil v svetovni literaturi prvo dovršeno sistematično delo te vrste. V izvirniku je doživelo več izdaj, l. 1939 pa je izšlo v skrajšani obliki tudi v srbsčini (gl. poročilo prof. Dolenc v Zeitschrift f. osteuropäisches Recht, N. F. 1940, str. 442 do 444).

Dela Č. citirajo številni vodilni pravniki, med njimi tudi v. Liszt v svojem učbeniku in odlični zastopnik italijanske pozitivistične šole Eugenio Florian v svojem Trattato di diritto penale (vol. I, str. 356).

* Podrobno oceno znanstvenega in akademskega delovanja pokojnega prof. Čubinskega smo podali v članku: Prof. Dr. M. P. Čubinski a jeho vědecká práce v oboru kriminologie, ki je bil priobčen l. 1931. v praški reviji „Právník“.

Omenimo ob tej priliki, da se je Č. vneto in uspešno udeleževal tudi v okviru Mednarodne zveze kriminalistov.

L. 1920 je Č. zapustil svojo domovino. Istega leta je bil imenovan za honorarnega profesorja beograjske univerze, l. 1922. pa za rednega profesorja subotičke pravne fakultete, kjer je ostal do upokojitve. Tudi v svoji novi domovini si je Č. pridobil neveljavih zaslug ne samo kot znanstvenik in akademski učitelj, temveč tudi kot vidni in zelo agilni član zakonodajnega sveta pri pravosodnem ministrstvu in komisije za izdelavo novega kz. in kp. ter avtor izvrstnih komentarjev h kz. (dve izdaji v teku štirih let) in kp., ki so tudi v Sloveniji naleteli na vseplošno priznanje.

Pokojni prof. Dolenc je visoko cenil prof. Čubinskega kot „iskrenega borca za pravilno izenačenje in reformo zakonov“ (Sl. Pr. 1927, str. 127). Ime Čubinskega omenja prvič že l. 1920 (Sl. Pr. 1920, str. 267) ter pozdravlja ob tej priliki njegovo energično pobudo za korenito, ne samo polovičarsko, preosnovo kazenskega prava, s katero je Č. podprl akcijo društva „Pravnik“ v isti smeri. O komentarju Č. h kz. pa piše (Sl. Pr. 1935, str. 295), da nosi vsa njegova zasnova „pečat znanstvene temeljitosti in hkrati praktične uporabnosti, ki smo jo vajeni baš pri Mihajlu Čubinskem.“ V zvezi z nekim drugim njegovim delom pravi prof. Dolenc: „Ali ima Č. prav ali ne, vedno njegovo razlaganje zagradi, vedno mu moramo priznati, da veje iz njega duh globokega, na temeljito poznanje zakona in prilik oprtega prepričanja“ (Sl. Pr. 1921, str. 181). Označujoč Č. kot „mojstra kazenskopravne politike“, je Dolenc izražal mnenje, „da pri našem praktičnem zakonodavstvu njegovega talenta ne bi smeli pogrešati“ (Sl. Pr. 1927, str. 107).

S svoje strani je Č. z vso pozornostjo zasledoval delovanje slovenskih pravnikov. V pravnih revijah je priobčil nešteto podrobnih poročil o slovenskih strokovnih knjigah in razpravah. V komentarjih je vedno upošteval slovensko pravno književnost, sklicujoč se na dela Dolenca, Pajniča, Munde in drugih slovenskih kriminalistov. Ob priliki 60-letnice prof. Dolenca je priobčil izredno toplo in temeljito oceno znanstvenega in legislativnega udejstvovanja svojega slovenskega tovariša („Policija“ 1936., št. 1—2, str. 1—7). Kot najbolj značilne poteze Dolenčevih del je smatral strogo sistematičnost, vsestransko piščevo razgledanost in erudicijo, nepristranost in pravilno pojmovanje pravih potreb svojega naroda. Posebno je naglašal, da je prof. Dolenc gradil svoje konstrukcije in predloge „sa onim dozom zdravog i opravičanog skepsisa, koja ne dopušta, da se humanost pretvori u sentimentalizam, koji zaboravlja na interes društva i oštećenih lica“.

Zaključujoč to kratko spominsko notico, se pisec teh vrstic hvalježno spominja obeh nepozabnih pokojnikov: prof. Čubinskega kot svojega prvega akademskega učitelja, prof. Dolenca pa kot avtoritetnega in visoko spoštovanega dolgoletnega kolega.

Slava njunemu spominu!

A. Maklecov.

VABILO

na IV. redno letno skupščino
„PRAVNIŠKEGA DOMA“

zadruga z o. j.

ki bo

v ponedeljek dne 21. junija 1945-XXI ob 18. uri v sejni
dvorani Penzijskega fonda Advokatske in Notarske zbornice
v Cigaletovi ulici št. 3 v Ljubljani

s sledečim dnevnim redom:

1. Otvoritev in konstituiranje skupščine.
2. Poročilo:
 - a) upravnega odbora,
 - b) nadzornega odbora.
3. Čitanje revizijskega poročila revizijske zveze.
4. Predlogi in pritožbe.
5. Sklepanje o letnem sklepnem računu, o uporabi poslovnega prebitka in podelitvi razrešnice članom upravnega in nadzornega odbora.
6. Volitev:
 - a) 5 članov upravnega odbora in 1 namestnika,
 - b) 1 člana nadzornega odbora in 1 namestnika.
7. Slučajnosti.

Opombe:

Po § 33 pravil lahko zadružniki samo osebno sodelujejo na skupščini. Zastopani so lahko samo zadružniki, ki so pravne osebe in zadružniki, ki so pod skrbstvom, oboji po svojih zakonitih zastopnikih.

Ako skupščina ob napovedani uri ne bo sklepčna, se bo začela v smislu § 34 pravil čez pol ure druga, ki bo sklepala veljavno ne glede na število navzočih zadružnikov.

V Ljubljani, dne 18. maja 1945-XXI.

Za:

„PRAVNIŠKI DOM“

zadrugo z o. j.

dr. Krevl Josip l. r.
predsednik.

dr. Černej Darko l. r.
tajnik.

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Sodno depozitni oddelek,
hranilniki, tekoči račun.

Pupilarno varna!

Izplačuje „a vista vloge“ vsak čas,
„navadne“ in „vezane“ po uredbi.

Za vse vloge in obveze hranilnice
jamči

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA